

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Bakalářská práce

**Biografická zkušenost migrace ukrajinského
obyvatelstva v České republice**

Anna Floriánová

© 2024 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Anna Floriánová

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Biografická zkušenost migrace ukrajinského obyvatelstva v České republice

Název anglicky

The biographical experience of migration of the Ukrainian population in the Czech Republic

Cíle práce

Cílem bakalářské práce je zjistit migrační zkušenost a životní strategie ukrajinských obyvatel v České republice. Zkoumána bude otázka migrace, vztahu k zemi původu a cílové zemi perspektivou konceptu transnacionalismu.

Metodika

Během výzkumného šetření budou využity kvalitativní výzkumné metody, konkrétně biografická metoda, která se ukazuje jako vhodná k poznání identitárních konstrukcí. Narativní a polostrukturované rozhovory budou vedeny s obyvateli ukrajinského původu ve vybraném regionu.

Doporučený rozsah práce

30-40 stran

Klíčová slova

Ukrajinci, Česko, migrace, domov, identita, transnacionalismus, biografický výzkum

Doporučené zdroje informací

DISMAN, Miroslav. Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele. Páté, nezměněné vydání.

Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-5053-1.

DRBOHLAV, Dušan, ed. Ukrajinská pracovní migrace v Česku: migrace – remitence – (rozvoj). Praha:

Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2995-7.

SZALÓ, Csaba. Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2007. Sociologická řada. ISBN 978-80-7325-136-9.

UHEREK, Zdeněk, Věra HONUSKOVÁ, Šárka OŠŤÁDALOVÁ a Vladislav GÜNTER. Migrace: historie a současnost. Ostrava: Občanské sdružení PANT, 2016. Moderní dějiny (Občanské sdružení Pant). ISBN 978-80-905942-9-6.

Předběžný termín obhajoby

2022/23 LS – PEF

Vedoucí práce

PhDr. Sandra Kreisslová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 9. 6. 2022

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 27. 10. 2022

doc. Ing. Tomáš Šubrt, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 17. 02. 2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci „Biografická zkušenost migrace ukrajinského obyvatelstva v České republice“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 1. 3. 2024

Anna Floriánová

Poděkování

Touto cestou velmi děkuji své vedoucí práce PhDr. Sandře Kreisslové, Ph.D., za cenné rady při psaní této bakalářské práce. Dále bych ráda poděkovala své rodině za podporu při studiu.

Biografická zkušenost migrace ukrajinského obyvatelstva v České republice

Abstrakt

Tato bakalářská práce se komplexně zabývá zkoumáním biografických zkušeností ukrajinských obyvatel v České republice, konkrétně v Žatci. V práci jsou zahrnuty podněty, které motivovaly jedince k migraci, jejich integrace do společnosti, etnicita a retrospektiva jejich života. Cílem je porozumět individuálním zkušenostem a životům migrantů z hlediska jejich migrace a integrace v novém prostředí. Metodologicky byl využit kvalitativní výzkum. Data byla sbírána pomocí hloubkových narativních rozhovorů za pomoci biografické metody a odborné literatury.

Klíčová slova: Ukrajinci, Žatec, migrace, biografický výzkum, integrace, etnicita.

The biographical experience of migration of the Ukrainian population in the Czech Republic

Abstract

This bachelor thesis comprehensively deals with the examination of the biographical experiences of Ukrainian inhabitants in the Czech Republic, specifically in Žatec. The thesis encompasses stimuli that motivated individuals to migrate, their integration into society, ethnicity, and retrospectives on their lives. The aim is to understand the individual experiences and lives of migrants in terms of their migration and integration into a new environment. Methodologically, qualitative research was utilized. Data were collected through in depth narrative interviews using the biographical method and professional literature.

Keywords: Ukrainians, Žatec, migration, biographical research, integration, ethnicity.

Obsah

1	Úvod	9
2	Cíl práce a metodika	11
2.1	Příprava rozhovoru	11
2.2	Průběh vlastního výzkumu	12
2.3	Biogramy narátorů	14
3	Dosavadní stav zkoumané problematiky	16
4	Teoretická východiska	19
4.1	Biografický výzkum	19
4.1.1	Historie biografického výzkumu	21
4.2	Vyprávění	21
4.3	Paměť	23
4.4	Identita etnických menšin	25
4.5	Migrace	26
5	Praktická část	28
5.1	Historický exkurz.....	28
5.2	Analýzy a interpretace rozhovorů.....	30
5.2.1	Vzpomínky na dětství a raný dospělý život.....	30
5.2.2	Zaměstnání.....	32
5.2.3	Emigrace z Ukrajiny do Žatce	35
5.2.4	Adaptace na nové prostředí.....	37
5.2.5	Žatec	40
5.2.6	Udržování kontaktu s ukrajinskými kořeny.....	41
5.2.7	Etnicita	42
5.2.8	Religiozita.....	44
6	Diskuse	45
7	Závěr	47
8	Seznam použitých zdrojů	49

1 Úvod

Bakalářská práce se zabývá biografickou zkušeností migrace ukrajinského obyvatelstva do České republiky, konkrétně do města Žatec. Migrace významně zasáhla životy ukrajinského obyvatelstva a projevila se například v jazyce, identitě či ve změně zaměstnání. Příliv ukrajinských migrantů do českých zemí započal na přelomu 19. a 20. století.¹ Výrazný nárůst migrace nastal po připojení Haliče a Bukoviny k habsburské monarchii.² Intenzivní emigrace z Ukrajiny probíhala i v období první a druhé světové války. Po roce 1945 ubyl počet Ukrajinců v českých zemích.³ V 90. letech 20. století proběhla projektová migrace z Ukrajiny v důsledku jaderné katastrofy v Černobylu.⁴ Migrace opět vstoupila po pádu železné opony, kdy do Československa imigrovali Ukrajinci za ekonomickými cíli.⁵ Po ruské anexi Krymu v roce 2014 přesídlili ukrajinští obyvatelé do České republiky za kvalitnějšími politickými podmínkami.⁶ Od roku 2022 probíhá emigrace z Ukrajiny kvůli válečnému napadení země Ruskou federací.⁷

Tato práce se zabývá životními příběhy, na jejichž pozadí je snaha porozumět migrační zkušenosti ukrajinských obyvatel žijících v Žatci.

Práce je rozdělena do tří částí. Po úvodní kapitole následuje cíl práce a metodika. Zde je popsán cíl a představena metoda biografického výzkumu a také způsob, jak vést rozhovor. V kapitole je uveden také výzkumný vzorek, postup získávání a zpracování rozhovorů. Dále následuje dosavadní stav zkoumané problematiky. Zde je představena literatura, která se migrací ukrajinského obyvatelstva do České republiky zabývala. Na tuto kapitolu navazuje teoretická část, kde jsou vymezeny pojmy jako paměť, vyprávění

¹ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Ukrajinci českých zemí po roce 1989. Náčrt hlavních vývojových aspektů* [online]. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002 [cit. 2023-09-12]. Dostupné z: https://www.cizinci.cz/documents/551336/568661/Ukrajinci_ceskych_zemi_po_roce_1989.pdf/1ac3ecec-c844-bb87-0354-0bf1e884c755

² ZILYNSKYJ, Bohdan a René KOČÍK. *Ukrajinci v ČR*. 2001. In Šišková Tatjana (ed.). *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001, s. 53.

³ BITTNEROVÁ, Dana a MORAVCOVÁ, Mirjam (eds.). *Etnické komunity. Elity, instituce, stát*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, 2009, s. 225–227.

⁴ BROUČEK, Stanislav. *Věda kolem nás. Pro všední den*. Etnologický ústav: Středisko společných činností AV ČR, v. v. i., 2018, s. 14.

⁵ UHEREK, Zdeněk, Věra HONUSKOVÁ, Vladislav GÜNTER a Šárka OŠŤÁDALOVÁ. *Migrace: Historie a současnost*. Ostrava: Občanské sdružení PANT, 2016, s. 82–88.

⁶ LUDĚK, Jirka. *Migrace za lepším životem. Etnická návratová migrace ze západní Ukrajiny: Sounáležitost s ukrajinským národem a „vytváření“ krajanů*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2018, s. 47–48.

⁷ CHERNOV, Mstyslav. *20 days in Mariupol: The team that documented city's agony* [online]. AP NEWS, 2022 [cit. 2023-02-16]. Dostupné z: <https://apnews.com/article/russia-ukraine-europe-edf7240a9d990e7e3e32f82ca351dede>

a migrace. Praktická část představuje historický pohled na ukrajinskou migraci do České republiky a problematizuje otázku identit, adaptace, transnacionálních vazeb a migrační zkušenosti na pozadí biografických vyprávěních.

2 Cíl práce a metodika

Cílem bakalářské práce je zkoumání biografické zkušenosti migrace ukrajinské komunity do České republiky. Na zkušenost je nahlíženo prostřednictvím biografických rozhovorů s Ukrajinci žijícími v Žatci.

Hlavní výzkumná otázka zní:

- Jak reflektují a zakoušejí migraci Ukrajinci žijící v České republice ve svých životních příbězích?

Výzkumné podotázky jsou:

- Jak zasáhla migrace do každodennosti těchto osob?
- Jakou roli hraje migrační zkušenost v konstruovaných identitách těchto obyvatel?

K naplnění stanoveného cíle byl vybrán kvalitativní výzkum. Data byla sbírána za pomoci biografické metody, charakteristické pro její hloubkové narativní rozhovory. Byly provedeny biograficko-narativní rozhovory s jednotlivci vybrané ukrajinské komunity v Žatci, kteří poskytli reflexi na svou migrační zkušenost. Výzkumný vzorek tvořilo pět informátorů, kteří emigrovali do Žatce za lepšími životními podmínkami. Blíže jejich životy budou popsány v praktické části.

2.1 Příprava rozhovoru

Tazatel i narátor vcházejí do rozhovoru se svými předchozími zkušenostmi. Vše, co je při rozhovoru řečeno či nonverbálně podáno, adresují sobě navzájem i třetím osobám, jako jsou potenciální posluchač, čtenář, interpret rozhovoru. Mezi narátorem a tazatelem je při rozhovoru specifický asymetrický vztah. Rozhovor vzniká za účelem zjistit či prohloubit historickou událost, konkrétní časové téma či období. Narátor i tazatel jsou neustále pod vlivem okolních vjemů, v takovém případě se jedná o skutečnosti ze světa, politiky či společnosti. Badatel by si před rozhovorem měl ujasnit své předsudky a do rozhovoru vstoupit zcela bez nich. Důležitou součástí rozhovoru je důvěra mezi účastníky. Tazatel je připraven svou odbornou průpravou a narátor je upřímný a otevřený. Kvalitní interview má odpovídat nenucenému rozhovoru. Tazatel nezasahuje do rozhovoru svými

životními zkušenostmi a emocemi. Ačkoliv se narátorův postoj nemusí shodovat s tazatelovým, kvalitní tazatel jeví i přesto upřímný zájem o narátora.⁸

Rozhovor lze rozdělit do dvou fází. V první fázi rozhovoru uvede tazatel své hlavní okruhy rozhovoru, zkontroluje nahrávací zařízení a nahraje úvodní část, která obsahuje název projektu, jméno narátora, jeho jméno, místo a datum konání daného rozhovoru a jeho účel. Narátor následně začne vyprávět svůj životní příběh. V prvním rozhovoru by měl mít svůj prostor pouze narátor, pokud ale dojde na kladení otázek, nesmí být kladeny všechny najednou a neměly by mít takovou formu, aby na ně narátor odpovídal pouze ano či ne. Otázky by měly mít spíše formu: Jak? Proč? Tazatel si v průběhu kriticky vyhodnocuje nejasná sdělení narátora a po odpovědi narátora se na ně případně doptává. Veškeré okolnosti rozhovoru si tazatel zapisuje do záznamu rozhovoru. Druhou fází rozhovoru se tazatel vrací k detailům témat, která byla zmíněna v prvním rozhovoru. Cílem nejsou pouhá fakta, ale osobní prožitek narátora na vzpomínku. Mezi prvním a druhým rozhovorem by neměl být dlouhý časový odstup. Druhý rozhovor může podat tazateli větší prohloubení prvního rozhovoru. Konec rozhovoru by měl být v duchu názorů a pocitu ze strany narátora. Narátor může podat své vlastní závěrečné komentáře. Po ukončení rozhovoru tazatel poděkuje a vypne nahrávací zařízení. Sluší se, aby tazatel krátce poseděl s narátorem, aby nedošlo k pocitům pouhé „využitosti“ ze strany narátora. K rozhovoru se váže záznam o rozhovoru, který by měl být napsán co nejdříve, dokud jsou okolnosti interview jasné. Přepis rozhovoru je nedílnou součástí celého procesu. Měl by obsahovat přesný obsah rozhovoru, jazyková specifika narátora a mimoslovní zvukové projevy. Měl by zachytit výplňková slova narátora, ale měl by se zříci zachycení defektů ve výslovnosti narátora.⁹ Při interview by měly být sledovány tři hlavní faktory, a to kontext výzkumu, snaha o vyprávění kvalitního příběhu a fungování lidské paměti.¹⁰

2.2 Průběh vlastního výzkumu

Výzkum probíhal v terénu v podobě hloubkových narativních rozhovorů s vybranými narátory. První narátorka byla vybrána na základě osobní známosti s autorkou výzkumu. Následující narátoři byli vybráni za pomoci tzv. sněhové koule. V praxi to

⁸ VANĚK, M. a P. MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: Teorie a praxe orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011, s. 146–166.

⁹ Tamtéž, s. 169–172.

¹⁰ NOSKOVÁ, Jana. *Biografická metoda a metoda orální historie: na příkladu výzkumu každodenního života v socialismu*. Brno: Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha – pracoviště Brno, 2014, s. 23.

znamená, že již oslovená narátorka předala kontakt dál mezi další potenciální narátory. V rámci této metody byli získáni další čtyři nátoři ze stejného města.

Celkem bylo osloveno šest narátorek a dva nátoři. Tři z nich z osobních důvodů rozhovor poskytnout odmítli. V práci figurují čtyři narátorky a jeden nátor, tudíž lze říci, že je limitována genderově nevyváženým vzorkem. Takový problém ubírá práci na komplexnosti pohledu na zkoumaný problém.

Oslovení nátorů proběhlo telefonicky, následně byla uskutečněna osobní schůzka. Dotazování byli seznámeni s výzkumem, jeho cílem a průběhem. Před zahájením rozhovoru byli nátoři požádáni o souhlas s použitím nahrávacího zařízení, které pomohlo k následné transkripci rozhovorů. Všichni nátoři dali souhlas k nahrávání rozhovoru, avšak pouze pro osobní účely týkající se vypracování práce. Zvukový záznam a transkripce rozhovorů tudíž zůstávají v archivu badatelky výzkumu a po dokončení práce budou smazány. Nátoři si nepřáli, aby jejich jméno v práci zaznělo, což badatelka splnila. Pro výzkum byla stanovena taková míra soukromí, aby s ní byli nátoři spokojeni.

Nátoři měli zpočátku obavy, že nebudou mít dostatek materiálu pro práci, avšak badatelka zdůraznila, že žádné vyprávění není chybné, naopak výjimečné. Během rozhovorů nebyla přítomna třetí osoba. U narátorky Barbory, která ještě příliš neovládá český jazyk, bylo pokládáno méně otázek, avšak narátorka se sama velmi rozpovídala. Nátor Ctibor, jakožto jediná mužská osoba ve výzkumu, nebyl tak sdílný, jako byly narátorky.

Rozhovory s nátory probíhaly v kavárnách. Zvukový záznam byl tudíž limitován okolním ruchem v prostředí kavárny. Nátoři byli vyzváni k vyprávění svého životního příběhu se zaměřením na jejich imigraci do Žatce. Všichni nátoři se nejvíce ve svém vyprávění věnovali právě migraci. Badatelka do žádného vyprávění bezdůvodně nevstupovala, nechala plynule mluvit nátory, když to bylo nutné, pobídla nátora či narátorku k pokračování. Během vyprávění si badatelka dělala poznámky k nejasným informacím a po skončení se na tyto informace doptala. Všichni nátoři byli rádi, že byly dále kladeny otázky pro upřesnění nejasných informací. Nátoři byli ve věkovém rozmezí čtyřiceti až padesáti let. Rozhovory byly uskutečněny v období od 12. 2. 2023 do 26. 2. 2023. Zvukové materiály čítají 276 min.

Následujícím krokem výzkumu byla analýza a interpretace dat. Rozhovory byly přepsány, kódovány a následně komparovány.

2.3 Biogramy narátorů

Alena

Narodila se na Ukrajině v západní části ve městě Ivano-Frankivsk. Vystudovala vysokou školu, jednooborovou psychologii. Do Žatce se přestěhovala před 7 lety. Migrace byla plánovaná, narátorka přijela s dětmi do Žatce za manželem, který přijel do Žatce dříve za prací. V Žatci bydlí dodnes a nemá v plánu se stěhovat. Nyní pracuje jako psycholožka na základní škole. Rozhovor s narátorkou byl uskutečněn 12. 2. 2023 v žatecké kavárně.

Barbora

Narodila se na Ukrajině ve městě Izjum v Charkovské oblasti. Následně bydlela v oblasti Donbasu. Vystudovala dvě vysoké školy. Kvůli ruské agresi na Ukrajině byla donucena k odchodu ze země v březnu roku 2022. V Žatci bydlí u svých známých. Pracuje jako cukrářka v žatecké cukrárně. Rozhovor s narátorkou proběhl 13. 2. 2023 v cukrárně, kde pracuje.

Ctibor

Narodil se na Ukrajině v oblasti Volyně. Vystudoval vysokou školu pedagogickou zaměřenou na tělesnou výchovu. Poprvé se s rodiči přestěhoval do Žatce v roce 1982. Následně se vrátil spolu s rodinou zpět na Ukrajinu, kde bydleli od roku 1986 až do roku 1995. Od roku 1995, když mu bylo 24 let, se natrvalo přestěhoval s rodinou do Žatce. Začal pracovat na železnici a pracuje tam dodnes. Rozhovor s narátorem vznikl 16. 2. 2023 v žatecké kavárně.

Daniela

Narodila se na západě Ukrajiny ve městě Černivci. Vystudovala dvě vysoké školy se zaměřením na ekonomii a účetnictví. Přestěhovala se do Žatce za manželem, který v Žatci začal bydlet kvůli lepšímu platovému ohodnocení. V Žatci, kde bydlí 8 let, vystřídal mnoho manuálních prací, posledních 6 let pracuje jako barmanka v restauraci. Rozhovor s narátorkou proběhl 23. 2. 2023 v restauraci, kde narátorka pracuje.

Eva

Narodila se v západním městě Ukrajiny Ivano-Frankivsk. Vystudovala vysokou školu pedagogickou se zaměřením na matematiku a aplikovanou informatiku. Přestěhovala se do Žatce za manželem, který se rozhodl pro život v Žatci kvůli lepším pracovním

podmínkám. V Žatci bydlí 8 let. Pracuje jako referentka v žatecké nemocnici. Rozhovor s narátorkou proběhl 26. 2. 2023 v žatecké kavárně.

3 Dosavadní stav zkoumané problematiky

Kolektivní monografie *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v České republice* vyobrazuje historické souvislosti migrace ze Zakarpatí do České republiky. Sezonní pohyb obyvatelstva za prací je v oblasti Zakarpatí typickým způsobem obživy. Lidé nacházejí uplatnění v podobě nekvalifikované pracovní síly, většinou ve stavebnictví. Dělníci ze Zakarpatí se podíleli například na stavbě železniční sítě na Slovensku v meziválečném období, dále také na stavbě pohraničního opevnění v Čechách před druhou světovou válkou či v rámci sovětské ekonomiky v letech 1945–1991. Dle respondentů práce v České republice není lehká, avšak sami většinou vyžadují práci přesčas či o víkendu, neboť si tím zvyšují zisk a zkracují dobu pobytu.¹¹

Lenka Šolcová provedla výzkum s názvem *Subjektivní reflexe reemigrace černobylských přesídlenců v lokalitě Kopidlno*. Předmětem šetření byli reemigranti první a druhé generace, kteří splnili podmínky reemigračního programu a následně využili možnosti přesídlení v letech 1991–1993 do Kopidlna. Všichni přesídlenci se do České republiky přestěhovali na základě rodinného rozhodnutí, ve snaze vyhnout se důsledkům jaderné havárie v Černobyli. Většina přesídlenců z první generace uvádí, že po přestěhování prožili kulturní šok, kterému se nedá vyhnout. Jedinci z druhé generace uvádějí, že kulturní šok prožívali kratší dobu. Důvodem toho je dle dotazovaných nižší věk, akceptovatelnost změn v životě, dovednost zbavit se jazykového přízvuku a schopnost navázat sítě sociálních vztahů se svými vrstevníky z majoritní společnosti. Integrace do majoritní společnosti je u první generace do jisté míry ovlivněna úrovní jazyka. Většina přesídlenců se ale dokázala nenásilně adaptovat na nové prostředí a uplatnit svou pracovní sílu.¹²

Ve studii *Návratová migrace, reemigrace nebo etnická návratová migrace? Potomci krajanů ze západní Ukrajiny a z jižní Moldávie a jejich důvody migrace do České republiky*

¹¹ UHEREK, Zdeněk, Zuzana KORECKÁ a Tereza POJAROVÁ. *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2008, s. 121–142.

¹² ŠOLCOVÁ, Lenka. *Subjektivní reflexe reemigrace černobylských přesídlenců v lokalitě Kopidlno* [online]. Český lid: Etnologický časopis = Ethnological Journal 99, č. 2, 2012, s. 151-172 [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <https://ceskylid.avcr.cz/media/articals/160/submission/original/160-313-1-SM.pdf>

se věnuje Luděk Jirka návratové migraci mladší generace potomků krajanů ze západní Ukrajiny do České republiky, konkrétně z Rovenské a Volyňské oblasti. Zabývá se potomky krajanů, kteří mají předky z Čech. Participantů a participantky pozitivně hodnotí Českou republiku, zejména zdůrazňují lepší školský systém, lepší chování českých obyvatel či přívětivější jednání státu. Naopak o Ukrajině mají často negativní mínění, které se týká ekonomických problémů, sociálních nesnází (neexistence střední třídy) nebo strukturálních potíží spojených s korupcí rozšířenou v zemi. U dotazovaných se tedy objevuje zájem o opuštění neprosperující země a odchod do země vyspělejší. Respondenti uváděli hned několik důvodů pro odjezd do České republiky, ale relativně příznivá česká imigrační politika vůči krajanům pro ně byla velice důležitým bodem. V případě České republiky může i potomek krajanů získat v České republice trvalý pobyt do šesti měsíců od podání žádosti, pokud je držitelem potvrzení o příslušnosti k české krajaňské komunitě v zahraničí.¹³

Danica Schebelle a Milada Horáková ve výzkumu *Bariéry integračního procesu reflexí cizinců z třetích zemí* provedly sociologické šetření na procesech integrace cizinců z třetích zemí, konkrétně z Ukrajiny, Vietnamu a Ruska. Dle výzkumu většina cizinců z třetích zemí pobývá v ČR především z ekonomických důvodů. Důvěra cizinců ve spoluobčany v jejich sociálním okolí pozitivně ovlivňuje jejich proces integrace. S diskriminací se cizinci setkávají v zaměstnání, kdy s nimi není rovně zacházeno a nedostávají stejnou odměnu jako občané ČR. K případné diskriminaci přispívá také fakt, že cizinci neznají příliš jazyk majority. Více než polovina zkoumaných cizinců vykonává zcela odlišnou práci v ČR než v zemi svého původu. Cizinci třetích zemí se od majoritní společnosti odlišují v intenzitě udržování rodinných a komunitních vazeb.¹⁴

Procesem integrace rodin cizinců do majoritní společnosti se zabývají Danica Schebelle a Jan Kubát ve výzkumu *Proces integrace rodin cizinců do majoritní společnosti České republiky s ohledem na jejich sociokulturní specifika a role žen v procesu integrace*. Cílovou skupinou jsou cizinci z třetích zemí, a to z Ukrajiny, Vietnamu a Ruské federace. Většina respondentů se vyjádřila ve prospěch integrace do majoritní společnosti,

¹³ JIRKA, Luděk. *Návratová migrace, reemigrace nebo etnická návratová migrace? Potomci krajanů ze západní Ukrajiny a z jižní Moldávie a jejich důvody migrace do České republiky* [online]. Český lid: Etnologický časopis, 2020. s. 211-229 [cit. 2023-10-17]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/342449847_Navratova_migrace_reemigrace_nebo_etniicka_navratova_migrace_Potomci_krajanu_ze_zapadni_Ukrajiny_a_z_jizni_Moldavie_a_jejich_duvody_migrace_do_Ceske_republiky

¹⁴ SCHEBELLE, Danica a Milada HORÁKOVÁ. *Bariéry integračního procesu reflexí cizinců z třetích zemí*. Praha: VÚPSV, v. v. i., 2012, s. 37–57.

ač integrační potenciál byl vyšší u žen než u mužů a s věkem klesal. Deklarovaný vztah cizinců k majoritě byl spíše pozitivní, ač většina z nich si přála i nadále udržovat zvyky pocházející ze země původu. Dále také projevíli lpění na udržování krajanských vazeb, a to i u generace svých dětí. Bariérou v integraci cizinců do majoritní společnosti je nedostatečná znalost českého jazyka. Pedagogicky kvalitně zajištěným procesem výuky češtiny projde pouze malá část cizinců. Nedostatečná znalost jazyka má u cizinců za následek snížený zájem o vyšší vzdělání. Cizinci vkládají svou důvěru do svých rodin a následně do krajanských vazeb. Preferují své rodinné vazby pro orientaci ve společnosti. Nacházejí zaměstnání v nekvalifikovaných pracích, v prodeji a ve službách.¹⁵

V publikaci *Na moři, za plotem, na síti* provedli autoři analýzu komentářů na sociálních sítích, kde se téma migrace často objevovalo v různých typech diskusí. Setkali se s hanlivým označením migrantů za použití rasistických nálepek jako „čmoudí“ či „slimáci“. Z výzkumu vyšlo, že lidé cítí potřebu diskutovat o migraci i pod přispěvků o ekonomice, politice či trestné činnosti. V mediálních obrazech se dle výzkumů vyskytují dva typy názorů na migraci. Prvním typem je zobrazení migrantů jako bezpečnostního rizika pro zemi, druhým je zobrazení migrace jako humanitární pomoci, kde migranti představují oběti, které potřebují od společnosti pomoc. Dále jsou migranti zobrazováni z ekonomického hlediska buď jako zátěž, nebo jako přínos na trhu práce. Čím pozitivnější příspěvek v online diskusi je, tím více je čtenáři odmítán. Příčinou mohou být populistické politické kampaně, které se v době evropské migrační krize snažily vzbudit ve společnosti nenávisť vůči migrantům. U negativních příspěvků se těžko hledá racionální obsah a autoři jsou ve většině případů amatéři. Jejich příspěvky a poznatky mohou mít za následek strach z přistěhovalců a jejich cizí kultury nebo kulturní a genderové stereotypy či rasismus. Významný podíl na negativním postoji k migrantům mají média, politici, ale i veřejnost. Odmítají cokoli, co by mohlo ohrozit národní identitu, tedy jazyk, náboženství nebo kulturní zvyklosti. Vymezují se jako skupiny „my“ proti skupinám „oni“. Skupiny „oni“ jsou v tomto kontextu ti podřadní, méněcenní. Často se v diskusích vyskytuje i odpor k zastáncům migrace a uprchlíků. Lidé kritizující migraci volí na online diskusích spíše nálepkování vyplývající z emocí než racionální úsudek.¹⁶

¹⁵ SCHEBELLE, Danica a Jan KUBÁT. *Proces integrace rodin cizinců do majoritní společnosti České republiky s ohledem na jejich sociokulturní specifika a role žen v procesu integrace*. 1. Praha: VÚPSV, v.v.i., 2017, s. 48–68.

¹⁶ VOČHOVÁ, Lenka, Jana ROSENFELDOVÁ, Jan ZÁPOTOCKÝ, Andrea PRŮCHOVÁ HRŮZOVÁ, Tereza FOUSEK KROBOVÁ, a Daniel PROKOP. *Na moři, za plotem, na síti: Digitální média a debata o migraci v Česku*. Praha: Kniha Zlín, 2021, s. 156–161.

4 Teoretická východiska

4.1 Biografický výzkum

Biografický výzkum se zabývá pohledem lidí na svět, utvářením jejich životních zkušeností a způsobem jejich interpretace, komunikace a sdílení s ostatními. Zaměřuje se i na pochopení identifikace a formování identit.¹⁷ Biografický výzkum se snaží porozumět každodenním životním zkušenostem a názorům jedinců. Interpretuje vyprávění jedinců o jejich životě, kteří sdělují informace o své minulosti, přítomnosti a budoucnosti. Rozdíl mezi životním příběhem a životní historií je následující: životní příběh je převyprávěný život jedince, zatímco životní historie odkazuje na budoucí interpretaci badatele. Biografický výzkum používá životní příběhy jedinců a jejich osobní materiály za účelem pochopení jejich života v sociálním kontextu a lidského porozumění obecně.¹⁸

Biografické prameny mohou mít ústní či písemnou formu. Avšak v obou případech se jedná o výpověď osoby o sobě samé a o sdílení událostí ze života. Písemné biografie byly využívány především v počátcích z důvodu jejich jednoduššího zpracování a v době, kdy ještě neexistovaly kvalitní použitelné nahrávací přístroje.¹⁹

V samotném prvopočátku musí být všechny životopisné údaje seřazeny chronologicky nezávisle na názoru životopisce. Výsledkem je pak seznam biografických údajů, které jsou základem pro analýzu dat. Analýza následně dává dohromady veškeré generační, věkové, rodinné či environmentální aspekty, které ovlivňují život jedince. Výsledkem prvního kroku analýzy jsou hypotézy o vzorcích orientace, zlomových okamžicích a možných významech jednotlivých událostí.²⁰ Analýza biografického vyprávění se potýká se vztahem mezi událostmi skutečně prožitými a událostmi vyprávěnými. Retrospektivní vyprávění prožitých událostí jedince nemusí vždy odpovídat objektivní realitě dění. Z hlediska zkoumání identity není ale významná objektivní skutečnost v životě jedince, ale podoba vzpomínky a její uchování v paměti v rámci osobní

¹⁷ MASLOWSKI, Nicolas a ŠUBRT, Jiří. *Kolektivní paměť. K teoretickým otázkám*. Praha: Karolinum, 2015, s. 229–238.

¹⁸ ROBERTS, Brain. *Biographical research*. Philadelphia: Open University Press, 2002, s. 23.

¹⁹ NOSKOVÁ, Jana. *Biografická metoda a metoda orální historie: na příkladu výzkumu každodenního života v socialismu*. Brno: Etnologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha – pracoviště Brno, 2014, s. 11–14.

²⁰ BRECKNER, Roswitha. *The biographical-interpretative method. Principles and procedures* [online]. Social Strategies in Risk Societies. Sostris Working Paper 2, 1998 [cit. 2023-02-01]. Dostupné z: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=de&user=T9IGYuAAAAAJ&citation_for_view=T9IGYuAAAAAJ:d1gkVwhDpl0C

identity a způsob reflexe daných prožitých událostí. Pro biografický výzkum není tedy rozhodující skutečnost jako taková, ale narativ.²¹

Biografická metoda popisuje život jedince v kontextu jeho jednání, zkušeností a kulturních souvislostí. Biografický výzkum je založen na vztahu jedince a výzkumníka. Odlišuje se od autobiografie tím, že životní příběh člověka je interpretován někým jiným. K biografickým materiálům lze zařadit dopisy, deníky, kroniky či cestovní záznamy. Biografický výzkum se zaměřuje na život jedince v různých sociálních prostředích, vrstvách, regionech, minoritách, dále řeší rozvoj identity jedince, jeho životní osudy a rovněž řeší, jaký vliv mají náhlé životní události na změnu jeho života.²² Biografické metody a narativní analýza zastávají místo v kvalitativním výzkumu, avšak vyprávění nemusí být zaměřeno výhradně kvalitativně. Cílem kvalitativního výzkumu je vytváření nových hypotéz, nového porozumění a vytváření teorie za použití induktivní logiky.²³ Pro kvalitativní výzkum dle Jany Noskové je charakteristická snaha porozumět lidem v sociálních situacích, které vyžadují široké proniknutí do zkoumané problematiky. Generalizace získaných informací na celou populaci je velmi problematická, jelikož data pocházejí většinou z malého vzorku zkoumaných jedinců.²⁴

Malá standardizace kvalitativního výzkumu má za následek volnou formu otázek a odpovědí. Výzkum se vyznačuje vysokou platností a nízkou reliabilitou.²⁵ Sociální funkcí biografie je poskytnout společnosti orientační rámec, podle kterého mohou lidé konstruovat a chápat své zkušenosti a události pro orientaci v neustále se měnících sociálních kontextech. Biografie poskytuje společnosti flexibilní životní dráhy, v nichž se jednotlivci pohybují a subjektivně prožívají procesy změn. Výzkumník díky přepisu komunikace rekonstruuje základní a skryté principy ve vypravěčově životě.²⁶ Biografická metoda je považována v rámci sociálních věd za vědecký přístup a nástroj, který pomocí

²¹ MASLOWSKI, Nicolas a ŠUBRT, Jiří. *Kolektivní paměť. K teoretickým otázkám*. Praha: Karolinum, 2015, s. 229–235.

²² JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, s. 156.

²³ DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2014, s. 285.

²⁴ NOSKOVÁ, Jana. *Biografická metoda a metoda orální historie. Na příkladu výzkumu každodenního života v socialismu*. 1. Praha: Etnologický ústav ČR, 2014, s. 22–23.

²⁵ Tamtéž. s. 22-23.

²⁶ BRECKNER, Roswitha. *The biographical-interpretative method. Principles and procedures* [online]. Social Strategies in Risk Societies. Sostris Working Paper 2, 1998 [cit. 2023-02-01]. Dostupné z: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=de&user=T9IGYuAAAAAJ&citation_for_view=T9IGYuAAAAAJ:d1gkVwhDpl0C

dat slouží k interpretaci životní dráhy a zkušenosti jednotlivce. Vědci za pomoci studia biografie usilují o porozumění sociálnímu světu a kontextu lidí.²⁷

4.1.1 Historie biografického výzkumu

Biografická metoda spadá do kvalitativního výzkumu, který se začal objevovat od konce 60. let 20. století. Prosazuje porozumění lidí v sociálních situacích a kontextech, čímž se od ostatních metod liší. Informace jsou získávány od menšího počtu lidí a tudíž je generalizace na celou populaci obtížná. Lze u něj předpokládat volnou formu otázek a odpovědí, vysokou platnost, ale i nízkou reliabilitu. Metoda se začala používat za doby Franze Boase a jeho žáků. Vzestup této metody započal s nástupem školy kultury a osobnosti v polovině 30. let 20. století. V té době měl biografický výzkum většinou jen ilustrativní funkci a práce s daty byla odlišná, než je tomu dnes. Ve 20. letech 20. století se poprvé objevuje biografický výzkum ve folkloristickém bádání. V České republice je metoda spojována s výzkumy sociálních antropologů a sociologů. Publikační platformu činí časopis *Biograf*. Po roce 1989 byl o biografický výzkum větší zájem. Především folkloristé jevíli velký zájem o biografický výzkum pro jeho typickou formu vyprávění.²⁸

4.2 Vyprávění

Pojmem vyprávění se rozumí určitý jazykový či textový útvar, který má počátek, střed a konec. Důležitým rysem narativu je jeho chronologická struktura. Vyprávění probíhá v určitém sociálním kontextu. Je utvářeno komunikací vypravěče a posluchače. Analýza vyprávění započala ve druhé polovině 60. let 20. století v období francouzské strukturalistické literární teorie. Za zakládající dílo se považuje Úvod do strukturální analýzy vyprávění od Rolanda Barthesa. Na přelomu 60. a 70. let se vytváří naratologie jako „věda o vyprávění“ dle samostatného oboru zkoumajícího strukturu narativu. Od 60. let se v naratologii rozšiřuje zájem o orální materiál. Narativní analýza se během 90. let stává základní pomůckou pro zkoumání životních zkušeností a identit, které se vztahují k sociálním skupinám, situacím a událostem. Jedinec ve svém sociálním kontextu zastává funkci nedělitelné součástky. Narativní analýza se zaměřuje na jednotlivce a na jeho interpretaci života, lidského jednání a migraci. Osobní identita je tvořena narativním

²⁷ NOSKOVÁ, Jana. *Biografická metoda a metoda orální historie: na příkladu výzkumu každodenního života v socialismu*. Brno: Etnologický ústav AV ČR, v.v.i., Praha – pracoviště Brno, 2014, s. 10.

²⁸ Tamtéž, s. 10–11.

hodnocením a reflexí jednotlivce a jeho dosavadní biografie v určitém časovém úseku. Prostřednictvím vyprávění se nekonstruuje pouze osobní identita jednotlivce, ale i kolektivní paměť. Kolektivním vyprávěním jsou ve společnosti či ve skupinách interpretovány vlastní dějiny a paměť představuje základní složky kolektivní identity. Individuálním vyprávěním se rozumí osobní interpretace událostí ovlivněná společenskými faktory, je to nahlížení skrze jedince na jeho vlastní životní příběh a na události historie společnosti.²⁹

Narativní přístup sleduje způsob, jakým jednotlivci konstruují svou výpověď o jejich životě.³⁰ Teorie narativní konstrukce identity udává, že se identita jedinců nevytváří pouze ve zkušenostech a prožitých událostech, ale také v jejich vyprávění. Narativní analýza sleduje významy hierarchizace událostí a procesy, jakými se identita jedince/vypravěče utváří. Vyprávěné životní příběhy jsou formovány zápletkou uvádějící dílčí příběhy do vyššího zápletkového celku. Ten se objevuje u vyprávění životní dráhy, kde se projevuje významná změna osobní identity.³¹ Narativní konstrukce reality se dělí na několik typů. Příklady mohou být obecně jazykové pojetí a ideologicko-mytologické pojetí. Oba pohledy ukazují, že narativní konstrukce reality je produktem sociálních a jazykových procesů. Tyto narativy se mohou měnit v průběhu času a v závislosti na kontextu, ale vždy hrají důležitou roli v konstrukci našeho pochopení reality. Narativy nejen zprostředkovávají zážitky, ale také vytvářejí a uspořádávají významy a představy o světě. Tyto narativy pak ovlivňují způsob, jakým jedinec vnímá a interpretuje skutečnost. Narativní konstrukce reality také umožňuje jednotlivcům vyjádřit své vlastní pohledy na svět a spojit je s pohledy jiných lidí. To vede ke vzniku společných narativních konstrukcí, které se mohou stát součástí kulturního a společenského kontextu. Tyto společné narativy pak ovlivňují způsob, jakým jednotlivci přemýšlejí o světě a jakým se chovají v rámci společnosti.³²

K vyprávění se vztahuje životní příběh. Cílem životního příběhu je objasnit historickou událost či etapu z pohledu narátora. Němečtí specialisté dělí životopisné vyprávění na dva typy. Při životopisném vyprávění není dotazovaný konfrontován

²⁹ MASLOWSKI, Nicolas a ŠUBRT, Jiří. *Kolektivní paměť. K teoretickým otázkám*. Praha: Karolinum, 2015, s. 214–225.

³⁰ ROBERTS, Brain. *Biographical research*. Philadelphia: Open University Press, 2002, s. 23.

³¹ HAMAR, Nora. *Nalézání a vynalézání sebe v příběhu: O narativní konstrukci židovských identit* [online]. *Biograf* (27): 43 odst., 2002 [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=v2703>

³² HAMAR, Eleonóra. *Vyprávěná židovství. O narativní konstrukci druhogeneračních židovských identit*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008, s. 14–19.

s předem připravenými otázkami. Je veden tazatelem k volnému vyprávění. Prvním typem je narativní dotazování, druhým pak biografický výzkum, který sbírá životopisná vyprávění s cílem následné textové analýzy a interpretace. Příběh narátorova života může být zpracován chronologicky nebo strukturovaně.³³ Životní příběh lze použít pro šetření, které je intimnější, niternější či jemnější povahy. Respondent vypráví svůj životní příběh, načež výzkumník přiřadí text do náležitých analytických kategorií. Při sběru životních příběhů klade výzkumník otázky jen minimálně, vybízí ke vzpomínání a povídání při počátku a později může klást otázky konkrétnějšího charakteru. Životopisné vyprávění/biografie je výpověď tematicky organizovaných okolností minulosti individuálních životů.³⁴ Životní příběh je reprezentací identity a života jedinců, zároveň je to jejich interpretace života samotného.³⁵ Vyprávění životního příběhu je upřímné, založené na životních událostech, zkušenostech a faktech, tudíž nemůže být fiktivní.³⁶

4.3 Paměť

Biografický výzkum ke studiu paměti využívá individuální vzpomínky ve formě životních příběhů. Studuje jedince jako unikátní sociální bytost.³⁷ Kulturní/kolektivní paměť umožňuje rozpoznat jedinečnost určité kolektivity ve srovnání s jinými. Díky ní lze zkoumat identitu skupiny, její proměny v čase a původ.³⁸ Minulé události získávají jasnější obraz, pokud se jedinec může ve svém vzpomínání opřít o vzpomínky druhých. Vzpomínky jsou za každých okolností kolektivní, a to i v případě, že se na události podílel sám jedinec. Mnoho vzpomínek se objevuje proto, že je lidé připomínají. O kolektivní paměť se jedná, pokud jde o vzpomínku na událost ze života určité skupiny z její perspektivy, i když jsou členové skupiny fyzicky nepřítomni. K tomu, aby lidská paměť byla podpořena pamětí druhých, nestačí pouze vydávat o nich svědectví. Je nutné, aby se paměti navzájem shodovaly a měly dostatečné průsečíky. Jen tak lze trvale rekonstruovat paměť na společném základě. Rekonstrukce musí být založena na sdílených informacích

³³ VANĚK, M. a P. MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: Teorie a praxe orání historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011, s. 141–145.

³⁴ KONOPÁSEK, Zdeněk. *Auto/biografie a sociologie*. Druhá verze. Praha: ISS FSV UK, 1994, s. 72–27.

³⁵ HAMAR, Nora. *Nalézání a vynalézání sebe v příběhu: O narativní konstrukci židovských identit* [online]. Biograf (27): 43 odst., 2002 [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=v2703>

³⁶ HAMAR, Eleonóra. *Vyprávěná židovství. O narativní konstrukci druhogeneračních židovských identit*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008, s. 56.

³⁷ MASLOWSKI, Nicolas a ŠUBRT, Jiří. *Kolektivní paměť. K teoretickým otázkám*. Praha: Karolinum, 2015, s. 235.

³⁸ MARADA, Radim (ed.). *Etnická různost a občanská jednota*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006, s. 120–124.

a myšlenkách, které jsou ve vědomí jedince a vědomí ostatních současně, když mezi nimi procházejí. Tato nepřetržitá výměna informací je možná pouze v případě, že jedinec je dlouhodobě součástí stejné komunity.³⁹ Každý jedinec v odlišných fázích svého života a různých životních kontextech podává rozdílné pojetí vyprávění. Velké příběhy reprezentují jakousi dokončenou identitu, zatímco malé příběhy z každodenní zkušenosti umožňují přiblížení procesu utváření identity. Kolektivní paměť bývá charakterizována pomocí vztahů v oblasti narativity nebo jazyka. Jazyk a kolektivní paměť se navzájem ovlivňují. Kolektivní paměť vychází z jazyka, z každodenních konverzací a vyprávění o každodenní zkušenosti. Kolektivní vzpomínky jsou formovány jazykově. Vzorce kolektivní paměti ovlivňují jazyková schémata, jako jsou sociálně a kulturně sdílené narativní žánry nebo témata.⁴⁰ Kolektivní paměť je ukotvena v prostoru.⁴¹

Komunikativní paměť zahrnuje vzpomínky týkající se nedávné minulosti. O tyto vzpomínky se jedinec dělí se svými současníky. Příkladem je generační paměť, která se vyvíjí v rámci určité skupiny. V čase vzniká a zaniká u jejích nositelů. Kulturní paměť svou pozornost upíná k trvalým bodům v minulosti. Řeší podstatné historické vzpomínky, nikoli historii jako takovou. V kulturní paměti se faktická historie mění v historii vzpomínek, jinými slovy v mýtus. Tím, že se vzpomínkou z dějin stává mýtus, neztrácí na skutečnosti, naopak získává realitu ve formě jakéhosi trvalého působení. Lidský život díky kulturní paměti získává dvojčasovost či dvojrozměrnost. K funkcím kulturní paměti lze tedy zařadit vytvoření tzv. asynchronicity, určité možnosti žít ve dvou časech. Výskyt asynchronicity může být například při svátcích. Opakem je synchronicita, která je důležitá pro spolupráci a komunikaci při každodenních potřebách. Pro synchronicitu je typická jednorozměrnost. Jednorozměrnost je tedy vlastností každodennosti a moderního světa, nikoli kulturní paměti. U komunikativní paměti se vědění získává ovládnutím jazyka a s ním spojené každodenní komunikace. Každý má tedy stejné kompetence nést komunikativní paměť.⁴²

³⁹ HALBWACHS, Maurice. *Kolektivní paměť*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, s. 50–53.

⁴⁰ MASLOWSKI, Nicolas a ŠUBRT, Jiří. *Kolektivní paměť. K teoretickým otázkám*. Praha: Karolinum, 2015, s. 226.

⁴¹ HALBWACHS, Maurice. *Kolektivní paměť*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, s. 200.

⁴² ASSMANN, Jan. *Kultura a paměť*. Vydání první. Praha: PROSTOR, 2001, s. 45–49.

4.4 Identita etnických menšin

Identita v sobě zahrnuje vztahy několika identických prvků. Zpravidla jsou identické z časového hlediska. Klasické pojetí identity zdůrazňuje její neměnnou podstatu, která se projevuje v navzájem odlišných formách, jež však mají svůj jednotící základ, kterým se identita nazývá.⁴³ Vytváří se během sociálních procesů. Pro subjektivní realitu je klíčovým prvkem právě identita, mezi níž a společností vzniká dialektický vztah. Sociální procesy formují a udržují identity a jsou dány sociální strukturou. Typy identit lze v každodenním životě zpozorovat, ověřovat či popírat obyčejnými lidmi. Identity jsou sociálními produkty a dají se považovat za relativně stabilní prvky objektivní sociální reality. Identita je nepochopena, pokud není umístěna v určitém světě. Proto musí být typy identit vedeny v rámci teoretických výkladů, do kterých lze typy identit přiřadit.⁴⁴

Etnická skupina se odlišuje od jiných skupin kulturními, rasovými a historickými faktory. Je ostatními skupinami vnímána jako odlišná. Etnické skupiny se od jiných skupin liší v hodnotách, normách, chování a v jazyce.⁴⁵ Pro udržování výchozí etnické identity slouží menšinové instituce, jako jsou rodina a přátelství, či vlastní instituce zakládající sociální skupiny. Rodiny imigrantů či členů národnostní menšiny nejefektivněji zprostředkovávají výchozí kulturu. Zároveň mohou členové rodiny toužit po akceptování od majoritní společnosti. V přátelství imigranti či členové národnostní menšiny upevňují výchozí hodnoty a etnickou identitu. Pojetí etnických menšin lze rozdělit na dva proudy. První proud je tradiční, vymezující se jazykem, kulturou a mravy. Druhý proud považuje etnické vědomí za abstraktní a chápe etnickou identitu jako kulturně sociální konstrukt. Etnické vědomí je špatně měřitelné, jelikož je třeba počítat i s individuálními rozdíly. Etnické menšiny lze shrnout do čtyř typů. Existují malá etnika bez vlastního národního státu, dále etnika, která žijí mimo svou mateřskou zemi jako část států národních. Objevují se i etnická společenství, která postrádají základní znaky vyvinutých národů, jako jsou například vymezené území či standardizovaný jazyk. Do posledního typu spadají specifické případy, zvláštní náboženské, sociálně etnické či etnografické skupiny.⁴⁶

⁴³ MASLOWSKI, Nicolas a ŠUBRT, Jiří. *Kolektivní paměť. K teoretickým otázkám*. Praha: Karolinum, 2015, s. 257.

⁴⁴ BERGER, P. L., LUCKMAN, T. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 170.

⁴⁵ JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, s. 76.

⁴⁶ BITTNEROVÁ, Dana a MORAVIDOVÁ, Mirjam (eds.). *Etnické komunity. Elity, instituce, stát*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, 2009, s. 21–23.

V rámci etnických menšin se často řeší otázka jazyka a jeho uchování a předávání. Zdůrazňuje se autochtonnost menšinového jazyka a kultury, kdy se hovoří o krásách tradice a právu na vlastní identitu. Autoři zdůrazňující podporu menšinového jazyka často musí vysvětlovat, že výuka menšinového jazyka je užitečná a má kladný vliv na výsledky dítěte ve školní výuce. Jedinci, kteří hovoří více jazyky, mají větší přístup k objemu informací než jedinci jednojazyční. Dokážou totiž střídat jazyky a modely myšlení, jsou méně nepřátelští vůči jednojazyčnému jedinci a více respektují ostatní kultury. Mnozí příslušníci etnických menšin přecházejí v hovoru do většinového jazyka, ocitnou-li se v oficiálních prostorech, jakými mohou být úřad či obchod. Často mluví i za přítomnosti jednoho jedince neznalého menšinového jazyka v jazyce většinovém. Hovor s neznámými lidmi je pak zahajován také ve většinovém jazyce.⁴⁷

4.5 Migrace

Migrací se rozumí pohyb v prostoru za účelem změny místa pobytu. Je zamýšlena jako dočasná či trvalá. Může se jednat o pozitivní změnu nebo o vynucené rozhodnutí. V extrémním případě se může jednat o přesun člověka proti jeho vůli, kdy je člověk násilím přesunut na jiné teritorium.⁴⁸ Dle OSN je migrace pobytem delším než jeden rok mimo vlastní stát.⁴⁹ Stanislav Brouček přispívá k migraci migračními fázemi. K první fázi se vážou objektivní příčiny, kvůli kterým se jedinec rozhodne k odchodu z jedné země do druhé. Následně aplikuje přesun do nového teritoria a do nového sociálního prostředí. K objektivním příčinám se vážou i jedincovy subjektivní příčiny. Ty vykazují širokou škálu důvodů k odchodu do nové země, ať už se jedná o odchod nucený či pouhou touhu změnit místo pro žití. V další fázi probíhá transfer neboli přemístění. Průběh samotného přemístění může mít značný vliv na následující fáze migrace, a to například na adaptaci v novém prostředí, v nové kultuře. Proces adaptace v sobě zahrnuje několik dalších fází, jako jsou například legalizace pobytu, zajištění nového bydlení, zaměstnání či jazykové a kulturní příbuzenství s novou zemí. Závěrečná fáze směřuje k integraci do společnosti nebo k dalšímu pobytu, ať už se jedná o úplně nové prostředí či o reemigraci do země

⁴⁷ BITTNEROVÁ, Dana a MORAVCOVÁ, Mirjam (eds.). *Etnické komunity. Elity, instituce, stát*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, 2009, s. 24–26.

⁴⁸ UHEREK, Zdeněk, Věra HONUSKOVÁ, Vladislav GÜNTER a Šárka OŠŤÁDALOVÁ. *Migrace: Historie a současnost*. Ostrava: Občanské sdružení PANT, 2016, s. 7.

⁴⁹ JANKŮ, Kateřina. *Moderní migrace. Stěhování se zvláštním významem*. Brno: Sociální studia, 2016, s. 14.

původní.⁵⁰ V dnešním rychlém světě plném neustálé komunikace a dopravy vzniká kultura migrace a etnickým enklávám umožňují migrovat do nového prostoru a ponechat si původní kulturní hodnoty.⁵¹ Velký dopad na to, kam se příběh migrace uchýlí, mají v dnešní době sociální sítě, které lidi obklopují. Na sociálních platformách se často vyskytují hanlivé debaty týkající se migrace a migrantů samotných.⁵²

K migraci se váže příběh biografické zkušenosti. Při studiu migrace se antropologové zaměřují na samotnou zkušenost přistěhovalce a s ní spjatý význam sociálních a kulturních změn, které pro migranty představují opuštění jednoho světa a vstup do světa jiného. V antropologickém studiu migrace jsou otázky rámovány předpokladem, že přistěhovalci jsou utvářeni svým sociálním, kulturním a genderovým umístěním a jsou sami aktéry svého chování. Interpretují sociální realitu v rámci dané struktury, kde se nacházejí.⁵³

Dříve byla role ženy v migračním procesu spojována s rodinnými důvody, kdy plnila roli manželky a matky. Muži byli živiteli rodiny a ženy se staraly o chod domácnosti. V současné době jsou ženy autonomními přistěhovalkyněmi, stěhují se do jiné země nebo přijíždějí za účelem práce. Proměna role ženy v migraci je způsobena celkovou změnou společenského postavení ženy ve světě. Nyní se od ženy očekává i zapojení na trhu práce.⁵⁴

Migrace z Ukrajiny je spojována především s ekonomickou situací uvnitř tohoto státu. Ekonomická migrace je omezená na teritoriální vymezení daných států.⁵⁵ Značně velký počet pracovně orientovaných ukrajinských migrantů je v ČR z důvodu špatné ekonomické situace na Ukrajině, geografické příbuznosti a poměrně malé kulturní a jazykové bariéry. Jazyková a kulturní podobnost může být pro Ukrajince výhodou, avšak tento fakt je často nemotivuje ke zdokonalování v českém jazyce.⁵⁶

⁵⁰ BROUČEK, Stanislav. *Věda kolem nás. Pro všední den*. Etnologický ústav: Středisko společných činností AV ČR, v. v. i., 2018, s. 9.

⁵¹ F. HOLLIFIELD, James, B.BRETTEL, Caroline. *Migration theory: talking across disciplines*. New York: Routledge, 2015, s. 37.

⁵² VOCHOCOVÁ, Lenka, Jana ROSENFELDOVÁ, Jan ZÁPOTOCKÝ, Andrea PRŮCHOVÁ HRŮZOVÁ, Tereza FOUSEK KROBOVÁ, a Daniel PROKOP. *Na moři, za plotem, na síti: Digitální média a debata o migraci v Česku*. Praha: Kniha Zlín, 2021, s. 144–145.

⁵³ F. HOLLIFIELD, James, B.BRETTEL, Caroline. *Migration theory: talking across disciplines*. New York: Routledge, 2015, s. 39.

⁵⁴ ŠTICA, Petr. *Etika a migrace: vybrané otázky současné imigrace a imigrační politiky*. Ostrava: Moravapress, 2014, s. 65.

⁵⁵ LUDĚK, Jirka. *Migrace za lepším životem. Etnická návratová migrace ze západní Ukrajiny: Sounáležitost s ukrajinským národem a „vytváření“ krajanů*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2018, s. 43–45.

⁵⁶ LEONTIYEVA, Yana (ed.), Petra EZZEDDINE-LUKŠÍKOVÁ, Tomáš HIRT, Marek JAKOUBEK, Jiří KOCOUREK, Lucia PAŽEJOVÁ. *Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Romové)*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006, s. 48–56.

5 Praktická část

5.1 Historický exkurz

Ukrajinská migrace v českých zemích začala na přelomu 19. a 20. století.⁵⁷ Intenzivní migrace mezi Ukrajinou a českými zeměmi se odehrávala po připojení části Haliče a Bukoviny k habsburskému soustátí. V této době pobývalo na českém území množství ukrajinských vojáků, důstojníků a v neposlední řadě také sezonních dělníků.⁵⁸ Na konci 19. století se z Ukrajiny přistěhovali nejprve studenti do Prahy a Příbrami. Později přijížděli i dělníci do průmyslových slezských oblastí. Už před rokem 1914 se významně rozšířily odchody za sezonními pracemi na moravsko-slezské pomezí. Ukrajinci přijížděli do českých zemí, aby se seznámili s pokročilejším typem zemědělských prací.⁵⁹

Obě světové války v první polovině 20. století měly za následek zvýšení počtu Ukrajinců v českých zemích. Před první světovou válkou byly udržovány kontakty českých zemí s částmi západní Ukrajiny, které byly součástí habsburské říše. Po roce 1919 se však situace změnila a vazby mezi zeměmi a sociálně-migrační pohyby z Haliče ustaly z důvodu vybudování československo-polské hranice. Náhradou se stala Podkarpatská Rus, odkud byly posléze čerpány levné pracovní síly na moravské území po celá 20. a 30. léta 20. století. Dočasnou hospodářskou migraci uplatňovali především lesní dělníci. Ve 20. letech 20. století postupně začal počet Ukrajinců na území dnešní České republiky stoupat. Migranti přicházeli z území Podkarpatské Rusi připojené k ČSR a z oblastí poválečné sovětské Ukrajiny. Po zániku československé státnosti v letech 1939 ztratila ukrajinská komunita v českých zemích nárok na plnohodnotnou národní existenci. Důvodem byla německá okupační správa, která se snažila izolovat české Ukrajince od domácího obyvatelstva. Před druhou světovou válkou se Ukrajinci stěhovali z českých zemí kvůli hrozbě války. Po druhé světové válce počet Ukrajinců opět klesl v důsledku jejich vynuceného návratu zpět do SSSR.⁶⁰ Většina Ukrajinců se totiž vymezovala proti sovětskému režimu na Ukrajině. Možný příchod Rudé armády představoval pro Ukrajince

⁵⁷ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Ukrajinci českých zemí po roce 1989. Náčrt hlavních vývojových aspektů* [online]. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002 [cit. 2023-09-12]. Dostupné z: https://www.cizinci.cz/documents/551336/568661/Ukrajinci_ceskych_zemi_po_roce_1989.pdf/1ac3ecec-c844-bb87-0354-0bf1e884c755

⁵⁸ ZILYNSKYJ, Bohdan a René KOČÍK. *Ukrajinci v ČR*. 2001. In Šišková Tatjana (ed.). *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001, s. 53–55.

⁵⁹ BITTNEROVÁ, Dana a MORAVCOVÁ, Mirjam (eds.). *Etnické komunity. Elity, instituce, stát*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, 2009, s. 225–227.

⁶⁰ Tamtéž, s. 225–227.

hrozbu ztráty hmotných jistot, občanských svobod či holého života. Proto na počátku jara 1945 došlo k masivnímu odchodu Ukrajinců z českých zemí do druhé emigrace. Ukrajinci, kteří se rozhodli zůstat v českých zemích, byli po roce 1945 přesunuti do SSSR a často byli odsouzeni k dlouholetým pobytům v trestních táborech. Po roce 1945 musely ukrajinské spolky svou činnost v Praze. Na počátku 50. let došlo k vytvoření nouzového centra ukrajinské menšinové činnosti v podobě pěveckého sboru. K podobným snahám docházelo i ve druhé polovině 60. let, kdy proběhly snahy o výuku ukrajinštiny pro děti. 70. a 80. léta byla pro Ukrajince v českých zemích těžkým obdobím, kdy jakákoliv činnost v nepolitickém útvaru typu ukrajinského sboru často směřovala k výslechům.⁶¹ Od 90. let 20. století lze migrační vlnu Ukrajinců do ČSR/ČR považovat za ekonomickou.⁶² V 90. letech 20. století proběhla také řízená migrace z Ukrajiny do České republiky. Transfer osob prostřednictvím projektové migrace proběhl zpočátku z Ukrajiny a Běloruska po černobylské jaderné katastrofě. Transfer osob proběhl v letech 1991–1993 z oblastí Malé Zubovščiny, Malinovsky, Malinu, Korosteni a Kyjeva. K přesídlení museli žadatelé splňovat dvě podmínky, kdy alespoň jeden z partnerů musel prokázat český původ a trvalý pobyt na území alespoň dva roky. Následně byli přesunuti do objektů po jednotkách sovětské armády.⁶³

Ukrajinská komunita v první polovině minulého století byla velice aktivní, její činnosti na českém území byly zaměřeny nejen na udržení a rozvoj ukrajinské kultury, ale také na podporu tehdejší snahy ukrajinského státu o politickou nezávislost. Avšak německá a následně sovětská okupace způsobily zánik ukrajinských spolků a rozvoj ukrajinské kultury v České republice až do roku 1989.⁶⁴ Ihned po pádu železné opony a uvolnění poměrů se začaly obnovovat zpřetrhané vazby mezi západní Ukrajinou a tehdejším Československem, jež využívali zejména dělníci, ale i odborníci (lékaři, zdravotní sestry, vědci) postupně i z jiných částí Ukrajiny. Proto je dnes možné potkat Ukrajince i ve vysoce

⁶¹ ZILYNSKYJ, Bohdan. *Ukrajinci českých zemí po roce 1989. Náčrt hlavních vývojových aspektů* [online]. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002 [cit. 2023-09-12]. Dostupné z: https://www.cizinci.cz/documents/551336/568661/Ukrajinci_ceskych_zemi_po_roce_1989.pdf/1ac3ecec-c844-bb87-0354-0bf1e884c755

⁶² BITTNEROVÁ, Dana a MORAVCOVÁ, Mirjam (eds.). *Etnické komunity. Elity, instituce, stát*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, 2009, s. 227.

⁶³ BROUČEK, Stanislav. *Věda kolem nás. Pro všední den*. Etnologický ústav: Středisko společných činností AV ČR, v. v. i., 2018, s. 14.

⁶⁴ LEONTIYEVA, Yana (ed.), Petra EZZEDDINE-LUKŠÍKOVÁ, Tomáš HIRT, Marek JAKOUBEK, Jiří KOCOUREK, Lucia PAŽEJOVÁ. *Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Romové)*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006, s. 50–53.

odborných profesích, v kulturních či vzdělávacích institucích, ačkoliv v případě těchto migrantů stále převládá spíše jejich využívání coby levné pracovní síly.⁶⁵

Dne 19. března roku 2014 přišla ruská anexe Krymu a v dubnu téhož roku se konflikt na Ukrajině rozšířil. Mezi občany, kteří si byli vědomi vojenské síly Ruska a nepřipravenosti Ukrajiny, panovala panika. V konfliktech ze strany Ruska přicházelo svalování viny na ukrajinskou armádu, přičemž občané Ukrajiny považovali Rusko za hlavního agresora. Někteří krajané v důsledku konfliktů začali přemýšlet o přesídlení.⁶⁶

V únoru 2022 se Rusko rozhodlo podniknout invazi na Ukrajinu, aby obsadilo celé její území. Navzdory diplomatickým jednáním mezi Severoatlantickou aliancí a Ruskou federací se nepodařilo konfliktu předejít. To vedlo k tomu, že Evropa se ocitla v největším válečném střetu v novém tisíciletí. Ukrajinci však první útoky úspěšně odrazili a ruské územní zisky byly menší, než se očekávalo. Konflikt se táhl měsíce a ruská armáda cílila i na civilní obyvatelstvo. To vedlo k velkým ztrátám na životech na straně Ukrajiny. Mnoho Ukrajinců se proto rozhodlo opustit zemi a hledat útočiště v zahraničí. Pro uprchlíky bylo cílem přesídlit za západní ukrajinské hranice do okolních států včetně České republiky.⁶⁷

5.2 Analýzy a interpretace rozhovorů

5.2.1 Vzpomínky na dětství a raný dospělý život

Vzpomínky na dětství byly u většiny narátorů prezentovány jako pozitivní. Vzpomínali na šťastné dětství, kdy se zabývali spíše studiem a nebyli zahlceni problémy ze života v dospělosti. Narátoři brali dětství jako šťastnou a nejlepší fázi života. Nikdo z narátorů se v rámci rozhovoru nechtěl svým dětstvím zabývat tolik jako jinými kapitolami jejich života.

⁶⁵ UHEREK, Zdeněk, Věra HONUSKOVÁ, Vladislav GÜNTER a Šárka OŠŤÁDALOVÁ. *Migrace: Historie a současnost*. Ostrava: Občanské sdružení PANT, 2016, s. 82–88.

⁶⁶ LUDĚK, Jirka. *Migrace za lepším životem. Etnická návratová migrace ze západní Ukrajiny: Sounáležitost s ukrajinským národem a „vytváření“ krajanů*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2018, s. 47–48.

⁶⁷ CHERNOV, Mstyslav. *20 days in Mariupol: The team that documented city's agony* [online]. AP NEWS, 2022 [cit. 2023-02-16]. Dostupné z: <https://apnews.com/article/russia-ukraine-europe-edf7240a9d990e7e3e32f82ca351dede>

Alena pronesla, že měla šťastné dětství a báječné rodiče. *„Jsem z velkého města z Ukrajiny, kde máme skoro 240 000 lidí. Je to Ivano-Frankivsk, západní část. Moje dětství bylo šťastné dětství, mám báječné rodiče a mladší sestru. Každý si mě s mojí sestrou pletl. Jednou jsem zjistila, že si ostatní mysleli, že jsme jedna osoba, a nevěděli, že to je má sestra.“*

Barbora pochází z města Izjum, které se nachází v Charkovské oblasti na Ukrajině. Následně se přestěhovala do oblasti Donbasu. Dětství bere jako nejlepší část života. Rodina pro ni hodně znamená, a když byla nucena odejít z Ukrajiny v březnu roku 2022 kvůli ruské agresi, nejvíce ji tížilo, že nechala maminku a babičku na Ukrajině. *„Pro mě byly těžký první tři měsíce. Já furt myslela, co tam moje maminka a babička, já nemohla normálně fungovat. Když jsem dostala sem maminku a babičku, tak jsem začala být v pohodě a normálně fungovat.“*

Ctibor se narodil v oblasti Volyně na Ukrajině. V roce 1982 se s rodiči přestěhovali do Žatce za babičkou. V Žatci chodil do páté až osmé třídy, následně se odstěhoval s rodiči zpět na Ukrajinu. Znova se do Žatce přestěhovali s rodinou v roce 1995, kdy mu bylo 24 let.

Daniela pochází ze západu Ukrajiny z města Černivci. Dětství reflektovala jako šťastné, než jí v 18 letech umřela maminka. Musela se od té doby starat sama o sebe a svou rodinu, nastoupila v práci u policie na pozici po své matce a zároveň studovala vysokou školu.

Eva se narodila ve městě Ivano-Frankivsk. Při pomyšlení na dětství se jí vybaví hory a řeky, okolo kterých s rodiči bydleli. Dodala, že na Ukrajině v té době byl ještě klid a pořádek.

Narátoři studovali základní, střední i vysokou školu na Ukrajině. Své uplatnění v Žatci v rámci svého vysokoškolského vzdělání však nenašli hned v prvním zaměstnání. Kvůli jazykové bariéře museli začít v Žatci od počátku a postupem času se vypracovali a opět získali kvalifikovanou práci, které se věnovali i na Ukrajině.

„Vystudovala jsem jednooborovou psychologii na Ukrajině, v Česku jsem si pak udělala nostrifikaci, ale nepracovala jsem po příjezdu hned jako psycholožka.“ (Alena)

Barbora vystudovala dvě vysoké školy na Ukrajině a následně si otevřela cukrárnu, po nuceném odchodu z Ukrajiny pracuje nyní v Žatci opět jako cukrářka.

Ctibor vystudoval vysokou školu pedagogickou se zaměřením na tělesnou výchovu. Po přestěhování začal pracovat na železnici. *„Studoval jsem vysokou školu. Byla to*

pedagogická fakulta tělesné výchovy a pak jsem byl dva roky učitel. V Žatci jsem začal dělat u Českých drah.“

Daniela vystudovala dvě vysoké školy se zaměřením na ekonomii a účetnictví. Své vědomosti uplatnila jako účetní u policie, kam nastoupila ve svých 18 letech.

Eva vystudovala vysokou školu pedagogickou, obor matematika a informatika. To uplatnila v zaměstnání po studiu, kdy pracovala jako učitelka na středním odborném učilišti se zaměřením na elektronické zdroje a zařízení. *„Bavila mě biologie, tak jsem jako malá přemýšlela, že bych byla doktorka. Ale pak nějak jsem si vybrala něco jiného, takže jsem zvládla matematiku a informatiku. To když jsem já studovala, tak tam bylo hodně matematiky, úlohy a to všechno, takže to nebylo lehké. Ale bavilo to.“*

5.2.2 Zaměstnání

Danica Schebelle a Milada Horáková provedly výzkum s názvem *Bariéry integračního procesu reflexí cizinců z třetích zemí*. Uvádějí, že cizinci z třetích zemí jsou v ČR převážně z ekonomických důvodů. Velká část ukrajinských občanů vykonává práce především ve stavebnictví nebo průmyslu, ženy pracují nejčastěji v pohostinství, prodeji či v uklízacích službách. Muži na českém trhu práce pracují převážně ve stavebnictví. Ti, kteří disponují vyšším kulturním a ekonomickým kapitálem, emigrují z Ukrajiny především ze sociálně-politických a rodinných důvodů. Ti uplatňují své dovednosti v IT odvětví, zdravotnictví či ve vědě.⁶⁸

Mezi hlavní faktory, které ovlivňují udržení se na trhu práce, se řadí pohlaví, věk, zdravotní a rodinná situace, znalost českého jazyka a doba žití v České republice. Dalšími prokazatelnými faktory jsou úroveň dosaženého vzdělání, druh povolání, které migranti vykonávali na Ukrajině, a přátelé, rodina žijící v České republice.⁶⁹ Ti, kteří uprchli z Ukrajiny kvůli ruské agresi, pracují často v České republice na nekvalifikovaných pracovních pozicích, které neodpovídají jejich vzdělání a praxi.⁷⁰

⁶⁸ SCHEBELLE, Danica a Milada HORÁKOVÁ. *Bariéry integračního procesu reflexí cizinců z třetích zemí*. Praha: VÚPSV, v. v. i., 2012, s. 65.

⁶⁹ Statistika v souvislosti s válkou na Ukrajině – archiv – Ministerstvo vnitra České republiky [online]. Ministerstvo vnitra (mvcr.cz), 2023 [cit. 2024-10-01]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/statistika-v-souvislosti-s-valkou-na-ukrajine-archiv.aspx>

⁷⁰ Mezinárodní organizace pro migraci (IOM), DTM Česko [online]. *Socioekonomická situace ukrajinských uprchlíků se zaměřením na ženy*, 2023 [cit. 2024-01-20]. Dostupné z: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/DTM_Czechia_Socio-eco_condition_Ukrainian_refugees_Leden-Červen%202023.pdf

Statistiky dlouhodobě ukazují, že Ukrajinci emigrují z Ukrajiny kvůli nízkému platovému ohodnocení. Dalším důvodem se stala ruská agrese na Ukrajině, kdy ukrajinští obyvatelé nuceně emigrují z Ukrajiny do jiných zemí s cílem najít azyl a utéct před válkou. Ať už se jedná o jednu či druhou možnost, pokud přistěhovalci neuměli dobře český jazyk, museli začít pracovat manuálně na nižších pozicích, na které nebyli zvyklí kvůli svému vzdělání a praxi z Ukrajiny. Ačkoliv měli narátoři výborné vysokoškolské vzdělání a pracovní pozice, dostávali malou mzdu. To je hlavní důvod, proč ukrajinské obyvatelstvo často imigruje do jiných zemí, případně sezonně migruje za prací a následně se zpět vrací na Ukrajinu.⁷¹

Ukrajínští jedinci po přistěhování do Žatce ztratili svůj původní sociální status. Ačkoliv jejich migrace byla zamýšlena především za účelem získání lepších pracovních podmínek, museli se setkat v novém prostředí s řadou výzev. Jelikož neznali dokonale český jazyk ani kulturu, jejich počátky v Žatci byly v izolaci od sociálních kontaktů. Dalším problémem, se kterým se Ukrajinci potýkali, byla frustrace z nemožnosti uplatnit jejich předchozí pracovní zkušenosti a kvalifikaci. Setkali se tedy s překážkami při hledání práce, navíc se někteří potýkali s diskriminací a s předsudky ze strany majoritní společnosti.

Alena pracovala na Ukrajině jako psychologka. Později zpracovávala webové stránky pro různé firmy. Jak uvedla: „*Na Ukrajině jsem jen chvíli dělala psychologku, pracovala jsem s těhotnými maminkama a po porodu. A furt jsem studovala, protože pokud jseš psychologka, tak tam jsou furt nějaké výcviky, semináře. Pak jsem pracovala, že jsem dělala webové stránky, to bylo moje poslední zaměstnání na Ukrajině. To byl největší rozdíl, jelikož jsem pracovala večer, když šly děti spát. A přijela jsem a tady se funguje od rána a večer už ne, tak to byla změna pro mě.*“

Barbora na Ukrajině podnikala, měla svou kavárnu a práce ji bavila. Kvůli ruské agresi na Ukrajině ale musela své živnosti nechat a imigrovat do České republiky za lepšími politickými podmínkami. „*Na Ukrajině já měla svaju kavárnu, malej byznys moj byl. Nechala tam, byl v nájmu prostor.*“

Po imigraci do České republiky se narátoři potýkali s problémy na trhu práce. Největší překážkou se v tomto ohledu jevila jazyková bariéra. Ač všichni narátoři měli

⁷¹ TRBOLA, Robert a Miroslava RÁKOCZYOVÁ, eds. *Vybrané aspekty života cizinců v České republice*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2010, s. 104–110.

vystudovanou vysokou školu na Ukrajině, a proto zaujímali i kvalifikovanější pracovní pozice, v České republice museli začít od úplného začátku a vykonávat podřadné práce.

Daniela, ač měla vystudované na Ukrajině dvě vysoké školy, musela po příjezdu do Žatce začít pracovat na pozicích, kde nebyl problém s její jazykovou bariérou. Začala v Žatci se sběrem chmelových šišek, následně sbírala brambory. Až po letech se dostala do gastronomického prostředí, kde pracuje dodnes. Také uvedla, že změna práce z vyšší pozice na nižší byla pro ni velkou psychickou i fyzickou zátěží. Následně pracovala v pohostinství, kde převážně myla nádobí, nyní pracuje jako barmanka v žatecké restauraci. *„Když jsem přijela do Žatce, tak jsem začala pracovat, že jsem sbírala chmelové šišky a dělali jsme věnečky na Vánoce, pak jsem sbírala brambory a takový, co se našlo, protože kvůli jazyku, protože jsem neuměla jazyk vůbec. A pak známý mi našel práci v pizzerce bývalý, tak tam jsem myla nádobí v kuchyni. Tam jsem pracovala v kuchyni a bylo to málo peněz, protože jak jsem byla Ukrajinka, tak mi platili hodně málo peněz. Tak jsem potřebovala jít někam na brigádu, tak mě známý pozval do kuchyně sem do restaurace. Viděl, že jsem šikovná, že už trošku rozumím, takže jsem do kuchyně sem chodila jen na brigádu ve svém volnu, takže já měla za měsíc volno jenom dva dny, dvě neděle v měsíci. Byla to dřina. Z pizzerky mě vyhodili, vzali mě sem, tak byla jsem tady v kuchyni, no tak bylo málo těch peněz a holky mně řekly, že už rozumím trošku češtinu, tak ať jdu na plac. Tak já šla na plac, jednou, podruhé a pak mě vzali sem jako hlavní servírku. Tady pracuju už 6 let. Jsem spokojená.“*

Eva se po příjezdu do Žatce potýkala s problémy hledání práce, která by jí vyhovovala. Kvůli neznalosti jazyka si ale musela vybrat manuální práci. *„Pracovala jsem ve firmě, kde tiskli na trička. Já vždycky pracovala hlavou. Tady jsem slíbila sama sobě, že udělám vše, abych si zlepšila zaměstnání. Tady to bylo těžký pro mě a vstávala jsem ve 4:15.“* Následně si našla uplatnění jako referentka v žatecké nemocnici. Chybí jí ale zaměstnání, které vykonávala na Ukrajině, a to jako učitelka. Brání jí v tom nekorektní spisovná čeština, tudíž se v současnosti připravuje na zkoušku z českého jazyka. *„Jako mám nabídky na jiné práce. Takže ještě uvidím, jak to bude. Bojím se toho být učitelka, znalosti mám, ale ta čeština musí být spisovná.“*

Svou ukrajinštinu v Žatci využila Daniela od počátku ruské agrese na Ukrajině. Tlumočí na úřadu práce uprchlíkům z Ukrajiny. *„Teď ještě pomáhám na pracáku a snažím se tlumočit, protože teď tu je hodně Ukrajinců a nemají práci. A kdo je v evidenci na pracáku, tak jim to musím vysvětlit, co mají dělat, a tak. Na pracáku to byla náhoda,*

přijela manželova maminka s dcerou, to byly ty první vlny, já šla s nima na pracák, aby věděli, co mluví. Jenže tam nepřišla tlumočnice, tak jsem se toho ujala já, no a pak jsem poznala i starostku města a oni mě poprosili, jestli bych tam nemohla tlumočit.“

S tlumočením se setkala i Alena, když překládala na personálním oddělení v jedné žatecké továrně. *„Byla to náhoda v Koitu, že rozjžděli projekt s cizinci, tam jsem překládala, pak jsem byla na personálním. Tam chceš nebo nechceš a furt jsem mluvila a tam jsem pracovala 5 let a teď čerstvě jsem skončila a pracuju jako psycholožka. Jsem furt jenom studovala, protože ty slovíčka jiná. Já, když něco dělám, tak chci si být jistá, že to dělám dobře. Tam ještě jsem si nebyla jistá. Tady jsem dělala jen nostrifikaci a sama pro sebe jsem hledala, o co lidi mají zájem, bylo mi divné, proč tady školní psychologové nejsou. Pracuju jako psycholožka na základní škole. Ve škole je to zábavný, miluju děti. Byla jsem překvapená, je to čerstvá pozice, protože nikde tady ve škole nejsou školní psychologové. Ten strach byl, ale byla jsem překvapená, protože už zpočátku dětičky přicházely samy. Bylo to příjemný, ta důvěra, že přijdou popovídat, to vždycky naplní, to vždycky bylo takové moje.“*

Barbora také uplatnila své zkušenosti z Ukrajiny. Našla si práci v cukrárně, a jelikož měla svou cukrárnu na Ukrajině, je spokojená, že našla sobě blízkou práci. *„Práci jsem si našla sama. Našla práci v hotelu v restauraci. Tam byla probléma, že neměla kam dát to dítě. Já nechtěla tam být. Tak jsem napsala všem cukrárnám a kavárnám v Žatci. A v cukrárně mě vzali a já zůstala. Já nechtěla do fabriky, já nemůžu, jsem zvyklá jinou práci dělat, já byla fakt ráda, že jsem našla práci, která mě baví a líbí se mi.“*

Naopak Ctíbor nezměnil ani jednou zaměstnání od té doby, kdy bydlí v Žatci. *„Pracuju nyní na železnici. Tady jsem ve 24 letech začal dělat u Českých drah a zůstal jsem u toho dodneška.“*

5.2.3 Emigrace z Ukrajiny do Žatce

Stanislav Brouček popisuje migraci jako široký proces změny prostoru z jednoho místa na druhé. Změny se týkají sociálních vztahů, bydlení či zaměstnání. Migranti v novém místě nabývají nových hodnot. V novém prostředí nabývají zisků, ale dochází i k určitým ztrátám.⁷² Ukrajinci jsou v ČR žádáni na tzv. sekundárním trhu práce,

⁷² BROUČEK, Stanislav. *Věda kolem nás. Pro všední den*. Etnologický ústav: Středisko společných činností AV ČR, v. v. i., 2018, s. 12.

v náročnějších odvětvích s nižším platem, která pro domácí občany nejsou zcela lákavá.⁷³ Migraci z Ukrajiny ovlivnila i válka na východní Ukrajině, která měla politické a ekonomické dopady v letech 2013–2016. Tato válka měla vliv na ekonomický propad země.⁷⁴

Ukrajínští jedinci emigrovali z Ukrajiny kvůli ekonomické situaci v zemi. Při výběru lokality v České republice byl vybrán Žatec kvůli pracovním příležitostem pro imigranty ve zdravotnictví a v průmyslové výrobě. Nejprve se stěhovali z rodin muži, později ženy s dětmi. Jak uvedla Alena: *„V České republice jsem 7 let. Přijeli jsme hned do Žatce. Přijela jsem za manželem, on tady byl první. Manžel přijel kvůli práci, přijel sem, věděl už, co a jak. Měl několik nabídek, byl v jiných městech na pohovorech a v Žatci se mu líbilo nejvíc. S manželem jsem byla už na Ukrajině. On přijel sem, tady pro nás všechno hezky připravil a pak jsme se sem nastěhovali. Manžel tady byl skoro rok bez nás, my jsme sem za ním pouze jezdili, o prázdniny hlavně. Bylo to takové zábavné.“* Barbora zažila stejnou situaci: *„Manžel sem přijel dřív jak já, má tu bráchu, který tu je 22 let. Manžel přijel dřív, já pracovala jako zástupce účetní divadla, ale dostávala jsem hodně malinký plat, 1600 měsíčně a 8 let zpátky. Cíl do Žatce byl kvůli tomu, že manžel tu má bráchu. Na Ukrajinu jsem se nevrátila, protože tam byly finanční problémy a museli jsme vydělat peníze.“* Eva se také stěhovala do Žatce za manželem, který zde našel vyhovující pracovní podmínky ve zdravotnictví. Z Ukrajiny od prvopočátku emigrovat nechtěla. Za manželem se přestěhovala po devíti měsících, jelikož zažádat o sloučení rodiny mohla až po půlroce manželova pobytu v České republice. Tato doba byla pro ni velmi náročná, jelikož byla na Ukrajině sama s dětmi.

Ctibor se stěhoval do Žatce za rodinou dvakrát, podruhé už v Žatci zůstal. *„Přijel jsem do Žatce v roce 1995 a od té doby jsem tu zůstal, nebylo to ale poprvé, co jsem do Žatce přijel. V roce 1982 se moji rodiče přestěhovali do Žatce, babička tady byla z Volyně, já jsem tu chodil tři roky do školy a pak se moji rodiče vrátili zpět na Ukrajinu. Tam jsem byl od roku 1986–95 zase s celou rodinou, a když mi bylo 24 let v roce 95, tak jsem se vrátil zpět do České republiky.“*

⁷³ TRBOLA, Robert a Miroslava RÁKOCZYOVÁ, eds. *Vybrané aspekty života cizinců v České republice*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2010, s. 52–54.

⁷⁴ LUDEK, Jirka. *Migrace za lepším životem. Etnická návratová migrace ze západní Ukrajiny: Sounáležitost s ukrajinským národem a „vytváření“ krajanů*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2018, s. 47.

Daniela, která nuceně emigrovala z Ukrajiny, přijela do Žatce se synem sama, neměla v Žatci žádné přátele ani rodinu. Většinu uprchlíků z Ukrajiny tvoří ženy, v České republice ke dni 25. 9. 2023 tvořily ženy 64 % z ukrajinských uprchlíků ve věku 18–64 let.⁷⁵

„V Žatci jsem od 10. března 2022. Přišla jsem se synem, je mu 7 let. V březnu jsme tady rok. Neměla jsem s odcestováním problém. Bydleli jsme ve sklepu a nechtěl syn být venku, bál se sirén a tak. V Žatci máme kamaráda v penzionu a on nám volal, abychom nebyli tam a my jechali k němu. Tady v Žatci mám maminku a babičku. V Žatci ani v České republice jsem nikdy předtím nebyla. Nemyslela jsem, že budu tady, po takový situaci.“
(Daniela)

Až na Danielu, která uprchla z Ukrajiny kvůli situaci v zemi, migrovali informátoři za vhodnějšími ekonomickými podmínkami a za rodinou. Narátorky migrovaly především za svými manželi, kteří přijeli do Žatce a uplatnili se na trhu práce, jejich manželky přijely s dětmi později.

5.2.4 Adaptace na nové prostředí

Minoritní etnika se v soužití s majoritním společenstvím často potýkají s problémy v každodenním životě, které jsou většinové skupině často neznámé, ať už se jedná o traumatizující otázky ohledně osobní identity, výchovy dětí či role národnosti při výběru životního partnera.⁷⁶ Ukrajinská minorita si na nový život v Žatci musela zpočátku zvyknout. Jazyk hraje důležitou roli v migrační zkušenosti jedinců. Ti, kteří plánovali migraci, začali s doučováním českého jazyka již na Ukrajině, zatímco ostatní, pro které migrace byla neplánovaná či nucená, se začali učit český jazyk až po svém přestěhování do Žatce. Většina po příjezdu docházela na kurzy českého jazyka, někteří poslouchali rádio, sledovali české pořady v televizi a bavili se s lidmi, kteří český jazyk plyně ovládali. V současnosti mluví plynule česky. V domácnosti mluví ukrajinsko-česky, avšak převážně používají k dorozumívání český jazyk. Díky znalosti ukrajinského jazyka našli v Žatci uplatnění v překladatelství. Alena překládala v místní továrně, Daniela překládala ukrajinským uprchlíkům na městském úřadě. Zde se ukázalo, že užívání menšinového

⁷⁵ Statistika v souvislosti s válkou na Ukrajině – archiv – Ministerstvo vnitra České republiky [online]. Ministerstvo vnitra (mvcr.cz), 2023 [cit. 2024-10-01]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/statistika-v-souvislosti-s-valkou-na-ukrajine-archiv.aspx>

⁷⁶ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování i revitalizace*. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ (SLON), 2009, s. 47.

jazyka přináší řadu výhod pro život, a to například při hledání zaměstnání či při kulturním obohacení.

Lze říci, že všichni narátoři po příjezdu do České republiky zažili tzv. kulturní šok. Na svůj příjezd vzpomínají jako na těžké období plné nových výzev a překážek, přičemž tou největší byl jazyk majority.

„Na začátku to pro mě bylo těžké, hlavně ten jazyk. Já šla do obchodu a vůbec nic jsem nerozuměla. Tak pak začala chodit na kurzy v Kadani, protože v Žatci já nic nenašla. Všude jsem si brala s sebou sešit a slova, kterým jsem nerozuměla, tak jsem si je doma hledala. Takže tak jsem se učila česky, bylo to těžké, ale na začátku jsem si myslela, že to nepůjde, ale pak jsem se naučila.“ (Eva)

Ukrajínští obyvatelé se zpočátku potýkali s problémy kvůli jejich nepřilíživé korektní znalosti českého jazyka. S negativní zkušeností kvůli jazykové bariéře se setkal Ctibor. *„Například v obchodě, člověk se mě zeptal, odkud jsem. Já jsem řekl, že ze Žatce, a oni se mě třeba zeptali, odkud jsem doopravdy.“* Daniela zažila v práci kvůli své jazykové bariéře šikanu. *„Na začátku se mi samozřejmě směli, přišla jsem obsluhovat a řekla jsem něco nesprávně nebo s přízvukem, tak se začali smát. No byla to taková malinká šikana.“* Český jazyk se na Ukrajině neučila, tudíž se v Žatci učila jazyk od základů.

Existují rozdíly při studiu jazyka mezi dospělými a dětmi. Klíčový pro studium jazyka u dětí je i jejich věk. Děti narátorů se v předškolním věku učily český jazyk mnohem efektivněji než děti v mladistvém věku. Adaptace dětí na nové prostředí byla opět rozdílná dle věku, v útlém věku si děti zvykaly lépe na nové prostředí než starší děti. Některé děti musely opakovat ročník na základní či střední škole kvůli jazykové bariéře. To bylo náročné jak pro děti, tak i pro jejich rodiče.

Školní výuka v menšinovém jazyce představuje velmi důležitou součást při rozvoji jazykových znalostí jedince. Významným jevem pro posilování jazyka je situace, stane-li se jeho znalost výhodou a jedinec má lepší šance se uplatit na trhu práce, kde preferují dvojjazyčné osoby. Dvojjazyčnost by při hledání pracovních míst měla být výhodou a určitým privilegiem.⁷⁷

Syn Aleny opakoval druhou třídu na základní škole v Žatci. Ač k takové situaci byla zpočátku skeptická, nyní je ráda, protože se syn mohl zaměřit jen na studium českého jazyka. *„Starší syn, to byl příběh pro mě jako pro maminku. On byl v druhé třídě, tak jsme*

⁷⁷ ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování i revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, s. 63.

přijeli sem a myslela jsem si, že půjde do třetí třídy. Tady je taková praxe, že pokud přijedou cizinci, tak oni jim dávají opakovat ročník kvůli jazykové bariéře, takže řekli, že bude opakovat druhou třídu. Tak jsem z toho byla úplně hotová. Moc se mi nechtělo, ale teď vůbec nelituju. Znáмым Ukrajincům, kteří přijíždějí sem, tak jim to jen doporučuju. Syn tu látku už znal a uměl, takže jen tu češtinu řešil. Furt jsme se učili češtinu, kluci se jí učili, pak já s nima.“

Barbora má syna, který chodí v Žatci na základní školu. Navíc mu posílá z Ukrajiny učitelka i úkoly v ukrajinštině, aby se učil oba jazyky současně. *„Syn chodí v první školu. Učí se v češtině. Rozumí jistě dobře, mluvit mu ještě moc nejde, ale rozumí. Máme dvě školy, normálně ukrajinskou i českou. Z Ukrajiny nám posílá úkoly učitelka. My to všechno sepišem a posílám zpátky. Má to ve dvou jazycích.“*

„Moje dcera zvládala přechod strašně těžko. Mně se chce brečet. Že když jsme šli poprvé do školy, tak jsme pro ni šli pak a ona začala brečet a říkala, že nikomu nic nerozumí a nemůže se na nic zeptat. To bylo takový smutný, ale pak to zvládla. No, teďka to je pro děti suprové. Takže oni ty přízvuky už nemají.“ (Eva)

V prostředí domácnosti hovoří narátoři bilingvně. Používají ale více češtinu než ukrajinštinu, a to má za následek zapomínání slov v ukrajinštině. Je tomu tak například u Daniely, která uvedla, že ona i její dcera zapomínají ukrajinštinu, jelikož doma hovoří 80 % času česky.

Alena se učila český jazyk s dětmi již na Ukrajině, po příjezdu do Žatce ale docházela ještě na kurzy českého jazyka. Barbora svou situaci popsala následovně: *„První měsíc byl těžký. Pokud jsem začala rozdělát slava. Pak už to šlo rychle. Je to podobný. Já chadila na kurzy češtiny, v práci s holkama jsem mluvila a rádio Blaník. Nemyslím v ukrajinštině. Občas už nevím, jak myslím, jestli v ukrajinštině, nebo v češtině. Máme tady další ukrajinské kamarády, s nimi mluvím ukrajinsky, voláme se. S nimi jsme se seznámili po příjezdu. Chodím na kurzy češtiny v Žatci.“* Ctibor se začal češtinu učit v Žatci na základní škole. *„Česky jsem se na Ukrajině neučil, ale když jsme sem s rodiči přijeli poprvé, tak jsem byl v páté třídě ve škole a byl jsem až do osmý třídy. Tak tam jsem se naučil češtinu. Na Ukrajině jsme nemluvili česky, ale když jsme přijeli za babičkou do Žatce, tak jsme s ní česky mluvili. Ukrajincky stále mluvím. Mluvím ukrajinsky s rodinou na Ukrajině. Dělam k mé práci ještě tlumočnicka, jako soudní poradce, překládám z ukrajinštiny do češtiny, takže ukrajinsky mluvím pořád.“*

Zkušenosti narátorů s integrací do žatecké společnosti jsou především kladné. Jak zmínila většina narátorů, lidé jsou hodní a zlí jak v Česku, tak i na Ukrajině. Se špatnou zkušeností se setkali všichni narátoři, ale nevnímají to negativně, jelikož v jejich zkušenostech převažují ty pozitivní. S nepříjemnými situacemi se setkali v důsledku reakce na jejich jazykovou bariéru. Alena zmínila, že ji lidé nebrali jako profesionálku, dokud jim nesdělila status svého manžela jakožto lékaře. Eva se setkala s negativním postojem v zaměstnání kvůli její komunikaci s kolegy či po telefonu v minoritním jazyce. Jelikož to její vedení v práci odmítalo, nyní nemůže mluvit v práci ukrajinsky, ale pouze českým jazykem.

5.2.5 Žatec

Žatec, malé město v severozápadní části České republiky, se rozkládá v Ústeckém kraji, přibližně 70 kilometrů severozápadně od Prahy. Jeho pověst spočívá v bohaté historii, v působivé architektuře, tradičním pivovarnictví a prosperujícím zemědělství. Zejména je známý svou rolí v produkci chmele, což ho činí jedním z předních producentů chmele v České republice. V okrese Louny, do kterého Žatec patří, žije celkem 19 044 obyvatel.⁷⁸ K roku 2022 v okrese Louny žilo 3 060 ukrajinských obyvatel.⁷⁹

Žatec hodnotili narátoři kladně, popisovali Žatec jako pěkné město s milými lidmi. Co by Žatci vytkli, je absence aktivit a nočního života. Na Ukrajině byli narátoři zvyklí chodit do práce později a volný čas trávili ve večerních hodinách.

„Pořád se mi líbí v Žatci. Jsem zvyklá. V Žatci mi chybí nějaká aktivita, přijde mi, že tady je všechno takové potichu. Už v 6 večer tady je ticho a spí to. Na Ukrajině ten život je do půlnoci, do 2 do rána, žije to tam. Tady v 5/6 ráno už to žije a na Ukrajině to ještě spí. Tady bych něco přidala pro mladší.“ (Eva)

Život v České republice vykazuje odlišné znaky oproti životu na Ukrajině. Na Ukrajině je více věřících lidí než v České republice. Jak popisuje i Alena: *„Na Ukrajině je více věřících lidí, to jsem byla překvapená, že tady moc ne.“* Dalším rozdílným znakem života na Ukrajině a v Žatci je noční život. Na Ukrajině jsou lidé aktivní především k večeru, pracují od dopoledních hodin, zatímco v Žatci pracují od rána a večer je klidný a

⁷⁸ Počet obyvatel v obcích – k 1. 1. 2023. Český statistický úřad [online]. Praha: ČSÚ, 2023 [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-1-1-2023>

⁷⁹ Počet cizinců – k 31.11.2023. Český statistický úřad [online]. Praha: ČSÚ, 2023 [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu

podniky zavřené. Dalším rozdílným znakem života v Žatci je problémová dostupnost služeb. Na Ukrajině, pokud lidé potřebují službu, ať už se jedná o zdravotnickou či volnočasovou, nemusejí se objednávat dopředu. V Žatci tomu je naopak.

„Máme rozdíly na Ukrajině. V Žatci byl rozdíl v tom, že obchody zavíraj brzy. Bydlela jsem ve velkém městě, kde obchody zavíraly pozdě večer, lékárny jsou celou noc. Tady vyjdeš ven, nikdo není, všechno zamknuté. Noční život tady není. Tady to není normální. Na Ukrajině čekám maximálně tři dnja a jdu k doktorovi. Tady čekám tri měsíce.“ (Barbora)

Na Ukrajině se rodiny i přátelé scházejí pravidelně, zatímco v Žatci jsou k takovému přístupu lidé chladní. Jak tvrdí Alena: *„Hodně věcí se na Ukrajině neplánují, tady lidi mají naplánováno měsíce dopředu. U nás ke kadeřnici můžeš jít každý den, tady ne. Stejně i s doktorem, tady se musíš objednat. Tam se k doktorovi dostaneš dřív, tady musíš na všechno čekat a plánovat. Tady nemám pro koho něco udělat, to mi tak chybí. Já bych tak ráda něco připravovala, třeba pro rodinu. To mi chybělo, že se lidi miň scházeli. Třeba i sousedi, někde se potkají a šli k sobě na kafe. Tady to tak není.“* S nedostatkem volnočasových aktivit souhlasila Daniela následovně: *„Na Ukrajině jsme žili ve velkém městě, něco jako je tady Plzeň, tam jede život večer rychle, tam se nic nezastaví, máme hodně restaurací, klubů, diskoték atd. A tady nic, tady je nuda, jediná nuda a nic víc. Teď přijely moje kamarádky a chtěly někam jít. No, tady nemáš kam jít. Tady je hodně ticho, každý má svůj klid, nikam nemůžeš jít, ale každý každého zná, je to taková velká vesnička.“*

Hodnocení spokojenosti narátorů v Žatci ovlivňují také nově navázaná přátelství. Narátoři si v Žatci našli nové přátele, se kterými mluví česky, ale také ukrajinské přátele, se kterými mluví střídavě česky i ukrajinsky. S ukrajinskými přáteli žijícími na Ukrajině pravidelně telefonují a jsou v kontaktu.

„Máme tady další ukrajinské kamarády, s nimi mluvím ukrajinsky, voláme se. S nimi jsme se seznámili po příjezdu. Mám i kamarádky český, lidi, co pracují se mnou v kavárně, jsou pro mě jako rodina.“ (Barbora)

„V Žatci se nám líbí, je to hezké město. Našla jsem si tu skvělé kamarády, jak ukrajinské, tak české.“ (Eva)

5.2.6 Udržování kontaktu s ukrajinskými kořeny

Komunikace s rodinou, kdy členové bydlí v rozdílných zemích, je v dnešní době mnohem snadnější, než tomu bylo v minulosti. Ukrajinci v Žatci udržují pravidelně kontakt

s rodinou z rodné země, a to pomocí telefonních hovorů. Několikrát do roka svou rodinu na Ukrajině navštěvují i osobně, avšak od doby ruské agrese na Ukrajině jim to situace nedovoluje tak často, jak by si přáli. Je zřejmé, že narátoři cítí stesk po své rodině.

„Na Ukrajinu jezdím dvakrát nebo jednou za rok. A oni taky jedou k nám. Máme velkou rodinu. Z mé rodiny jsem tu jen já. Tady jsem si našla rodinu z kamarádů, mám sestřenicí, ale ta bydlí v Mladé Boleslavi, takže se občas vidáme. Pro rodinu to nyní na Ukrajině je těžký, ale jsem překvapená, co všechno člověk zvládne a na co všechno si může zvyknout. Z rodiny se nikdo nechce stěhovat, je to jejich domov.“ (Alena)

Barbora, která emigrovala z Ukrajiny kvůli ruské agresi, byla v Žatci několik měsíců sama se synem, později se jí podařilo přestěhovat z Ukrajiny i maminku a babičku. *„S rodinou na Ukrajině jsem v kontaktu. Mám tři bráta, jeden válčit, jeden vozí jídlo v města. V červenci jsem stahovala maminku a babičku. Ony tři měsíce bydlely v zimě. Teď tam mám braty a muže. Tady v Žatci mám maminku a babičku, babičce 81 rok.“*

Daniela se přestěhovala do Žatce za manželem, ale chtěla, aby její dcera dokončila základní školu na Ukrajině, tudíž s ní několik let nebydlela. Následně se ale i její dcera přestěhovala do Žatce a začala zde studovat střední školu. *„Teď už mám tady dceru a manžela, ale na Ukrajině mám tatínka a ségru. Teď s tajtou válkou jsme je neviděli, byl covid, teď ta válka, takže jsme se nějaké 4 roky neviděli.“*

Eva jezdila pravidelně na Ukrajinu se svou rodinou, v současnosti tam ale kvůli nepokojům v zemi celý rok nebyla. Její rodina jezdila i za ní do Žatce, jelikož se jim město i okolí líbí. Ruská agrese na Ukrajině jim návštěvy mezi sebou komplikuje, tudíž udržují kontakt jen po telefonu.

5.2.7 Etnicita

Klíčovou rolí pro udržení si původní etnické identity hrají v životech migrujících obyvatel menšinové instituce, jako jsou rodina, přátelé a organizace sdružující menšinové obyvatelstvo.⁸⁰ Výpovědi narátorů ohledně jejich domovů se v rozhovorech rozcházel, nicméně jejich etnicita zůstává ukrajinská. Toto tvrzení upevnila i ruská agrese na Ukrajině, kdy narátoři myslí na své ukrajinské kořeny. Domov ale berou převážně jako dvojí, tudíž český i ukrajinský.

⁸⁰ BITTNEROVÁ, Dana a MORAVCOVÁ, Mirjam (eds.). *Etnické komunity. Elity, instituce, stát*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, 2009, s. 24.

„Můj domov je furt na Ukrajině. I tady občas říkám, že jdeme domů. Ale domov je na Ukrajině. A to posílila i válka na Ukrajině. Ještě předtím jsem přemýšlela, že jsem tady a že jsem možná doma.“ (Eva)

„Myslím si, že domov je tam, kde je moje rodina. Neberu to jako země, neberu hranice, беру jen čas na Ukrajinu, že to tam je třeba 18 hodin. Chybí mi ta rodina, ale každý den jsme v kontaktu. Teď to nebude objektivní. Teď to máme z té války, pokud by nebyla, byla by jiná odpověď. Teď jsem pyšná, že jsem Ukrajinka, jsem pyšná, že bydlím tady. Vždy mě mrzí, když někdo haní Ukrajince, protože to je naše země a náš stát, teď jsem Ukrajinka.“ (Alena)

„Domov mám spíše v Česku, protože jsem tu většinu života. Tam na Ukrajině je to ale taky domov.“ (Ctibor)

Daniela zmiňuje, že má domov v Žatci, ale je Ukrajinka. *„Jsem Ukrajinka, ale domov mám v Žatci. Líbí se mi tady, jsem tady spokojená, město malinký, nic tady není, ale mám to tu ráda.“*

Reemigraci na Ukrajinu ve většině případů narátoři neplánují, jelikož se v Žatci rodiny už zabydly. Barbora zmínila, že případnou reemigraci hodnotí podle situace na Ukrajině: *„Záleží, jaká bude situace na Ukrajině, pokud bych se měla vrátit. Pokud pracuju, tak nechci myslet, co bude. Zatím se nechci stěhovat, pokud bych se nevrátila na Ukrajinu. V Žatci se mi líbí. Možná Chomutov, Most, nebudu chtít jet do Prahy, něco okolo Žatec.“* Ctibor by se stěhoval pouze v rámci České republiky. Zmínil, že by se stěhoval do Prahy, jelikož v Praze najde vše potřebné na jednom místě.

Ruská agrese na Ukrajině započala 24. února roku 2022. Měla za následek ztrátu domovů více než 7,5 milionu lidí. Zapříčinila ztrátu statisíce lidských životů a materiální škody.⁸¹ V důsledku takové situace se ukrajinský národ semknul dohromady a Ukrajinci žijící v Žatci prohloubili své vnímání vůči svým ukrajinským kořenům. Narátoři jsou v kontaktu se svými blízkými a rodinou na Ukrajině, posílají jim peněžité či materiální prostředky dle potřeby. Jsou na svůj národ hrdí.

„Mám pocit, že do posledního Ukrajince se nikdo nevzdá. Oni jsou tak statečný. I když teď nemají elektrinu, tak všude mají svíčky, všechny restaurace a obchody krásně žijou a fungují, nevím jak, nedokážu si představit, jak bych to zvládla.“ (Alena)

⁸¹ KŘÍŽ, Zdeněk. *Cesta z Ruska: Ruská agrese proti Ukrajině a její důsledky*. Brno: Masarykova univerzita, 2023, s. 133.

5.2.8 Religiozita

Rozdíly života na Ukrajině a v České republice sahají do historických, kulturních a socioekonomických oblastí obou zemí. Ukrajinská migrační komunita v ČR je charakteristická poměrně vysokou religiozitou. Návštěvy kostelů se pro ukrajinskou komunitu stávají nejen důvodem pro bohoslužby, ale také pro společenské záležitosti a často jsou jedinou možností, jak komunikovat se svými krajany.⁸² Řeckokatolická církev je pro Ukrajince v ČR zázemím, kde mohou získat kontakt se svými krajany. Církev v České republice podporuje zakládání ukrajinských krajanských spolků a zájmových organizací, a to jak oficiálně, tak na bázi osobních kontaktů.⁸³ Kulturní rozdíly zaznamenali narátoři ve svátcích a v náboženství. K náboženské tematice přispěla Alena: „*Na Ukrajině je více věřících lidí, to jsem byla překvapená, že tady moc ne. Odlišné jsou také Vánoce, u nás to není jen o dárkách, ale o narození a setkání s rodinou.*“

Většina věřících na Ukrajině dodržuje starý, tzv. juliánský církevní kalendář, takže Vánoce nepřipadají na 24. až 25. prosince, ale na období až po začátku nového roku, konkrétně na 6. a 7. ledna. Období vánočních svátků a Nového roku na Ukrajině trvá až prvních dvacet dní a končí svátkem svatého Jana Křtitele.⁸⁴

„*Svátky, Vánoce máme jiné. My slavíme hodně Silvestr a dáváme dárečky na Silvestra a vy na Vánoce. My na Vánoce máme jen večeři a je to jiný. Velikonoce máme taky jiný, chodíme do cerkvi a máme tam hodně jídla v takovém košíku a nám ten farář dá svěcenou vodu na to jídlo a to je pak svatý jídlo. Takže u nás to je úplně jinak.*“
(Daniela)

⁸² LEONTIYEVA, Yana (ed.), Petra EZZEDDINE-LUKŠÍKOVÁ, Tomáš HIRT, Marek JAKOUBEK, Jiří KOCOUREK, Lucia PAŽEJOVÁ. *Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Romové)*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006, s. 51.

⁸³ BITTNEROVÁ, Dana a MORAVCOVÁ, Mirjam (eds.). *Etnické komunity. Elity, instituce, stát*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, 2009, s. 228.

⁸⁴ LUDEK, Jirka. *Migrace za lepším životem. Etnická návratová migrace ze západní Ukrajiny: Soualéžitost s ukrajinským národem a „vytváření“ krajanů*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2018, s. 47.

6 Diskuse

Cílem práce bylo zjistit biografické zkušenosti ukrajinského obyvatelstva do České republiky. Výsledky výzkumu představují souhrn zkušeností migrace ukrajinské komunity. Ukrajinská migrace do České republiky představuje sociální, ekonomický a politický fenomén. Ukrajinci přinášejí do České republiky své dovednosti a pracovní sílu. Jejich migrací obohacují hostitelskou zemi o kulturní a sociální aspekty života. Přispívají tak k multikulturalismu a diverzitě v nové společnosti, jelikož si zachovávají původní tradice a zvyky z mateřské země. To může vést k větší toleranci a porozumění majoritní společnosti vůči různým kulturám. Stále se však vyskytují situace, kdy se migranti potýkají s diskriminací a šikanou kvůli jejich původu.

Po roce 1989 migrují Ukrajinci do České republiky především za ekonomickými příležitostmi a za kvalitnější životní úrovní. Konflikty na Ukrajině mají za následek migraci Ukrajinců do zemí s příznivějšími politickými podmínkami.

Práce je limitována genderově nevyváženým vzorkem, jelikož byly využity rozhovory se čtyřmi narátorkami a jedním narátorem. Poněvadž bylo použito kvalitativní metody, je práce omezena schopností obecného zobecnění na celou populaci. Výsledky výzkumu mohou být pro danou skupinu Ukrajinců relevantní, avšak kvůli malému počtu informátorů je aplikace na celou populaci obtížná.

Výzkumné šetření může pomoci k prohloubení tolerance vůči různým minoritám. Ukrajínští obyvatelé žijící v Žatci se kvůli svému přízvuku setkali s diskriminací ve společnosti. Takový poznatek přinesla i kolektivní monografie *Na moři, za plotem, na síti*. Důvodem negativního postoje k migrantům je dle autorů strach z ohrožení národní identity, náboženství nebo kulturních zvyklostí.⁸⁵ Majoritní společnost často smýšlí o přistěhovaných imigrantech s předsudky, což může mít negativní vliv na veřejné mínění. Ukrajínští obyvatelé pomáhají českému trhu práce, kde obsazují žádané pozice. Jelikož s sebou přinášejí své tradice a zvyky, přispívají také ke společenské diverzitě. Doporučení pro navazující výzkum je vnímání ukrajinské minority českou majoritou. Ideální v tomto případě by bylo nastínit komplexní chápání a názory české společnosti a zdůraznit, jak česká majorita smýšlí o minoritách v zemi.

⁸⁵ VOCHOCOVÁ, Lenka, Jana ROSENFELDOVÁ, Jan ZÁPOTOCKÝ, Andrea PRŮCHOVÁ HRŮZOVÁ, Tereza FOUSEK KROBOVÁ, a Daniel PROKOP. *Na moři, za plotem, na síti: Digitální média a debata o migraci v Česku*. Praha: Kniha Zlín, 2021, s. 156–161.

Přínosem této práce je poskytnutí širšího náhledu do biografické zkušenosti migrace Ukrajinců žijících v Žatci. Z výzkumu je patrné, že ukrajinská komunita migrovala především z ekonomických důvodů. Z počátku se potýkala s problémy kvůli její jazykové bariéře, tudíž zastávala na trhu práce méně kvalifikované práce. Toto zjištění se potvrdilo i ve výzkumném šetření autorů Schebelle a Kubáta s názvem *Proces integrace rodin cizinců do majoritní společnosti České republiky s ohledem na jejich sociokulturní specifika a role žen v procesu integrace*.⁸⁶ Jakmile si ukrajínští jedinci zdokonalili jazyk majority, integrovali se do společnosti a uplatnili své vzdělání a praxi na českém trhu práce. Po přistěhování do Žatce ztratili svůj sociální status a prožili kulturní šok. Své tradice a zvyky z Ukrajiny stále dodržují, české tradice a zvyky si ale také přivlastnili. Informátoři jsou identitou Ukrajinci, domov mají ale převážně dvojitý, a to na Ukrajině a v České republice. Ruská agrese na Ukrajině ještě více posílila jejich etnicitu. Se svou rodinou na Ukrajině udržují pravidelný kontakt. Reemigraci na Ukrajinu neplánují, jelikož v České republice se adaptovali a žijí zde v solidních podmínkách, které jim v mateřské zemi scházely.

⁸⁶ SCHEBELLE, Danica a Jan KUBÁT. *Proces integrace rodin cizinců do majoritní společnosti České republiky s ohledem na jejich sociokulturní specifika a role žen v procesu integrace*. 1. Praha: VÚPSV, v.v.i., 2017, s. 48–68.

7 Závěr

Bakalářská práce se zabývala biografickými zkušenostmi ukrajinského obyvatelstva v České republice, a to konkrétně v městě Žatci. Cílem práce bylo nastínit emigraci ukrajinské komunity do Žatce, okolnosti její emigrace a následnou integraci do žatecké společnosti.

Práce byla rozdělena do dvou částí. Úvodní část zahrnuje cíl a metodologii výzkumu. V rámci stanoveného cíle byla vybrána vhodná výzkumná metoda, a to kvalitativní. Bylo použito konkrétně biografické metody, která pomohla porozumět zkušenosti z migrace zvolených jedinců. Data byla získána na základě narativních rozhovorů s ukrajinskými obyvateli žijícími v Žatci a jsou popsána v druhé části práce.

Narátoři emigrovali z Ukrajiny do Žatce za rodinou či za lepšími pracovními a životními podmínkami, s výjimkou jedné informátorky, která emigrovala na základě politických a vojenských nepokojů v rodné zemi.

Vybraní jedinci prožili dětství na Ukrajině, v dospělosti se přestěhovali do Žatce. Na Ukrajinu se do doby ruské agrese vraceli za rodinou, v současnosti jim to konflikty v zemi komplikují. S rodinou na Ukrajině jsou tudíž v kontaktu přes telefonní hovory. Narátoři jsou v Žatci spokojeni a reemigraci na Ukrajinu neplánují. Po příjezdu do Žatce ztratili svůj sociální status a procházeli si kulturním šokem. Z počátku kvůli jazykové bariéře zaujímali nekvalifikovaná pracovní místa. Po zdokonalení jazyka majority si v Žatci našli pracovní pozice odpovídající jejich vzdělání a praxi. Shodli se, že na Ukrajině jsou pracovní podmínky neodpovídající jejich očekáváním.

Narátoři mají domovy dva, na Ukrajině a v Žatci, identitou jsou ale Ukrajinci. Výjimkou je narátorka, která uprchla z Ukrajiny na základě nepokojů v zemi. Má domov na Ukrajině a nezavrhl myšlenku, že by se tam v budoucnu přestěhovala. Etnickou identitu Ukrajinců posílila i ruská agrese na Ukrajině. Narátoři mluví převážně česky, v rodině se snaží zachovat ukrajinštinu. Mají české přátele, ale schází se v Žatci i s ukrajinskou komunitou. Narátoři se shodli, že v Žatci zažili především pozitivní zkušenosti s místními obyvateli. Váží si pomoci z jejich strany. Žatec hodnotí kladně, ocenili by v Žatci pouze podvečerní aktivity, nicméně jsou s prostředím Žatce a s obyvateli spokojeni. Od majoritní společnosti se odlišují udržováním rodinných, kulturních a komunitních vazeb.

Integraci do žatecké společnosti jim zpočátku komplikovala neznalost většinového jazyka, avšak po jeho zdokonalení se na nové prostředí adaptovali bez problémů. Narátoři

našli v Žatci kvalitnější život než na Ukrajině. Své migrace nelitují. Našli si v Žatci nové přátele, lépe ohodnocenou práci, naučili se český jazyk a kontakt s rodinou z Ukrajiny stále udržují. Ač přistěhování do Žatce pro ně nebylo nejjednodušší, po zdokonalení českého jazyka překonali dosavadní překážky a žijí v Žatci plnohodnotný život.

8 Seznam použitých zdrojů

Tištěné dokumenty

ASSMANN, Jan. *Kultura a paměť*. Vydání první. Praha: PROSTOR, 2001. 320 s. ISBN 80-7260-051-6.

BERGER, L. Peter a LUCKMANN Thomas. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Vydání první. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 1999. 216 s. ISBN 80-85959-46-1.

BITTNEROVÁ, Dana a MORAVCOVÁ, Mirjam (eds.). *Etnické komunity. Elity, instituce, stát*. Vydání první. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, 2009. ISBN 978-80-87398-03-6.

BROUČEK, Stanislav. *Věda kolem nás. Pro všední den*. Vydání první. Etnologický ústav: Středisko společných činností AV ČR, v.v.i., 2018. 19 s. ISBN 978-80-270-4277-7.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2014. 374 s. ISBN 978-80-246-1966-8.

DRBOHLAV, Dušan, ed. *Ukrajinská pracovní migrace v Česku: Migrace – remitence – (rozvoj)*. Praha: Karolinum, 2015. 284 s. ISBN 978-80-246-2995-7.

F. HOLLIFIELD, James, B. BRETTEL, Caroline. *Migration theory: talking across disciplines*. Third edition. New York: Routledge, 2015. ISBN 978-415-74202-3.

HALBWACHS, Maurice. *Kolektivní paměť*. Vydání první. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. 292 s. ISBN 978-80-7419-016-2.

HAMAR, Eleonóra. *Vyprávěna židovství. O narativní konstrukci druhogeneračních židovských identit*. Vydání první. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. 244 s. ISBN 978-80-7419-004-9.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vydání první. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vydání první. Praha: Portál, 2001. 288 s. ISBN 80-7178-535-0.

JANKŮ, Kateřina. *Moderní migrace. Stěhování se zvláštním významem*. Brno: Sociální studia, 2016. ISSN 18-03-6104.

- KONOPÁSEK, Zdeněk. *Auto/biografie a sociologie: Druhá verze*. Praha: ISS FSV UK, 1994. 90 s.
- KŘÍŽ, Zdeněk. *Cesta z Ruska: Ruská agrese proti Ukrajině a její důsledky*. Vydání první. Brno: Masarykova univerzita, 2023. 180 s. ISBN 978-80-280-0260-2.
- LEONTIYEVA, Yana (ed.), Petra EZZEDDINE-LUKŠÍKOVÁ, Tomáš HIRT, Marek JAKOUBEK, Jiří KOCOUREK, Lucia PAŽEJOVÁ. *Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Romové)*. Sociologické studie. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006. 115 s. ISBN 80-7330-098-2.
- LUDĚK, Jirka. *Migrace za lepším životem. Etnická návratová migrace ze západní Ukrajiny: Sounáležitost s ukrajinským národem a „vytváření“ krajaniů*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2018. 184 s. ISBN 978-80-7571-013-0.
- MASLOWSKI, Nicolas a ŠUBRT, Jiří. *Kolektivní paměť. K teoretickým otázkám*. Praha: Karolinum, 2015. 320 s. ISBN: 978-80-246-2689-5.
- NOSKOVÁ, Jana. *Biografická metoda a metoda orální historie. Na příkladu výzkumu každodenního života v socialismu*. Vydání první. Praha: Etnologický ústav ČR, 2014. ISBN 978-80-87112-84-7.
- ROBERTS, Brain. *Biographical research*. Philadelphia: Open University Press, 2002. ISBN 0-335-20286-1.
- SCHEBELLE, Danica a Mílada HORÁKOVÁ. *Bariéry integračního procesu reflexi cizinců z třetích zemí*. Praha: VÚPSV, v.v.i., 2012. 123 s. ISBN 978-80-7416-112-4.
- SCHEBELLE, Danica a Jan KUBÁT. *Proces integrace rodin cizinců do majoritní společnosti České republiky s ohledem na jejich sociokulturní specifika a role žen v procesu integrace*. Vydání první. Praha: VÚPSV, v.v.i., 2017. 111 s. ISBN 978-80-7416-311-1.
- ŠAFÁŘOVÁ, Kateřina; KAVANOVÁ, Marina; SKVRŇÁK, Michael; MARKOVÁ, Lucie; KUNC, Michal; PROKOP, Daniel. *Integrace uprchlíků na trhu práce a v bydlení*. Praha: Mezinárodní organizace pro migraci (IOM), červenec 2023. DTM Česko. Socioekonomická situace ukrajinských uprchlíků se zaměřením na ženy.

ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování i revitalizace*. Vydání druhé. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. 216 s. ISBN 978-80-86429-83-0.

ŠTICA, Petr. *Etika a migrace: vybrané otázky současné imigrace a imigrační politiky*. Vydání první. Ostrava: Moravapress, 2014. 108 s. ISBN 978-80-87853-20-7.

TRBOLA, Robert a Miroslava RÁKOCZYOVÁ, eds. *Vybrané aspekty života cizinců v České republice*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2010. 123 s. ISBN 978-80-7416-067-7.

UHEREK, Zdeněk, Věra HONUSKOVÁ, Vladislav GÜNTER a Šárka OŠŤÁDALOVÁ. *Migrace: Historie a současnost*. Ostrava: Občanské sdružení PANT, 2016. 210 s. ISBN 978-80-905942-9-6.

UHEREK, Zdeněk, Zuzana KORECKÁ a Tereza POJAROVÁ. *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2008. 259 s. ISBN 9788087112120.

VANĚK, M. a P. MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: Teorie a praxe orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. ISBN 978-80-87398-11-1.

Vesper Slavicus. Sborník k nedožitým devadesátinám prof. Radoslava Večerky. Praha: Ústav pro český jazyk Akademie věd ČR, v.v.i., 2018. ISBN 978-80-7422-620-5.

VOCHOCOVÁ, Lenka, Jana ROSENFELDOVÁ, Jan ZÁPOTOCKÝ, Andrea PRŮCHOVÁ HRŮZOVÁ, Tereza FOUSEK KROBOVÁ, a Daniel PROKOP. *Na Moři, Za Plotem, Na Síti: Digitální Média a Debata O Migraci V Česku*. Praha: Kniha Zlín, 2021. 224 s. ISBN 978-80-7662-106-0.

ZILYNSKYJ, Bohdan a René KOČÍK. *Ukrajinci v ČR*. 2001. In Šišková Tatjana (ed.). *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001.

Elektronické dokumenty

BRECKNER, Roswitha. *The biographical-interpretative method. Principles and procedures* [online]. Social Strategies in Risk Societies. Sostris Working Paper 2, 1998 [cit. 2023-02-01]. Dostupné z: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=de&user=T9IGYuAAAAAJ&citation_for_view=T9IGYuAAAAAJ:d1gkVwhDpl0C

HAMAR, Nora. *Nalézání a vynalézání sebe v příběhu: O narativní konstrukci židovských identit* [online]. Biograf (27): 43 odst., 2002 [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=v2703>

CHERNOV, Mstyslav. *20 days in Mariupol: The team that documented city's agony* [online]. AP NEWS, 2022 [cit. 2023-02-16]. Dostupné z: <https://apnews.com/article/russia-ukraine-europe-edf7240a9d990e7e3e32f82ca351dede>

JIRKA, Luděk. *Návratová migrace, reemigrace nebo etnická návratová migrace? Potomci krajanů ze západní Ukrajiny a z jižní Moldávie a jejich důvody migrace do České republiky* [online]. Český lid: Etnologický časopis, 2020. s. 211-229 [cit. 2023-10-17]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/342449847_Navratova_migrace_reemigrace_nebo_etnicka_navratova_migrace_Potomci_krajanu_ze_zapadni_Ukrajiny_a_z_jizni_Moldavie_a_jejich_duvody_migrace_do_Ceske_republiky

Mezinárodní organizace pro migraci (IOM), DTM Česko [online]. *Socioekonomická situace ukrajinských uprchlíků se zaměřením na ženy*, 2023 [cit. 2024-01-20]. Dostupné z: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/DTM_Czechia_Socio-eco_condition_Ukrainian_refugees_Leden-Červen%202023.pdf

Počet cizinců – k 31.11.2023. Český statistický úřad [online]. Praha: ČSÚ, 2023 [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu

Počet obyvatel v obcích – k 1. 1. 2023. Český statistický úřad [online]. Praha: ČSÚ, 2023 [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112023>

Statistika v souvislosti s válkou na Ukrajině – archiv – Ministerstvo vnitra České republiky [online]. Ministerstvo vnitra (mvcr.cz), 2023 [cit. 2024-10-01]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/statistika-v-souvislosti-s-valkou-na-ukrajine-archiv.aspx>

ŠOLCOVÁ, Lenka. *Subjektivní reflexe reemigrace černobylských přesídlenců v lokalitě Kopidlno* [online]. Český lid: Etnologický časopis = Etnological Journal 99, č. 2, 2012. s. 151-172 [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <https://ceskylid.avcr.cz/media/articals/160/submission/original/160-313-1-SM.pdf>

ZILYNSKYJ, Bohdan. *Ukrajinci českých zemí po roce 1989. Náčrt hlavních vývojových aspektů* [online]. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002 [cit. 2023-09-12]. Dostupné z:

https://www.cizinci.cz/documents/551336/568661/Ukrajinci_ceskych_zemi_po_roce_1989.pdf/1ac3ecec-c844-bb87-0354-0bf1e884c755